

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการศึกษาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด เขตภาคใต้ ครั้งนี้ มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งจะนำมาเสนอได้ดังนี้

1. ความหมายของการบริหาร
2. ขอบข่ายของการบริหาร
 - 2.1 ด้านการบริหารงานทั่วไป
 - 2.2 ด้านการบริหารงานวิชาการ
 - 2.3 ด้านการบริหารงานงบประมาณ
 - 2.4 ด้านการบริหารงานบุคคล
3. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล
4. การบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของการบริหาร

การศึกษาจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การทำให้บุคคลในชาติมีคุณภาพ มีศักยภาพ เพื่อเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาประเทศนั้น ต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการศึกษานั้น ๆ จะต้องดำเนินการคู่กันไปกับการบริหารจัดการ เพราะองค์การจะประสบความสำเร็จได้ ต้องขึ้นอยู่กับบริหารจัดการของผู้บริหารที่มุ่งเน้นการบริหารตามแนวทางทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ คำว่า “การบริหาร (Administration)” มีคำที่ใช้แทนกันได้อีกหนึ่งคำ คือ “การจัดการ (Management)” ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “การบริหาร” จะเป็นเรื่องของจัดการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งมักใช้ในส่วนของภาครัฐ ส่วนคำว่า “การจัดการ” ใช้ในงานธุรกิจเอกชน ถึงอย่างไรทั้ง 2 คำก็มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานบริหารทั้งสิ้น โดยมีผู้รู้และนักวิชาการหลายท่านให้คำจำกัดความของการบริหารไว้แตกต่างกัน ดังนี้

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และ สมาน รังสิโยภุชฎี (2541) กล่าวว่า “การบริหาร” หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

ศจี อนันต์นพคุณ (2542) กล่าวว่า “การบริหาร” หมายถึง ศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้ทำ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2550) กล่าวว่า การบริหารในปัจจุบันผู้บริหารควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และปรับแนวทางการบริหาร ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับองค์กรของตน เพราะองค์กรแต่ละองค์กรย่อมมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ

จันทรานี สงวนนาม (2551) กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภารดี อนันต์นาวิ (2552) กล่าวว่า การบริหารเป็นกิจกรรมของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

Peter F. Drucker (Peter อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2545) ให้ความหมายว่า “การบริหาร คือ การทำให้งานต่าง ๆ ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้นำ”

Terry (Terry, 1968 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2545) ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การกระตุ้น และการควบคุม ซึ่งจะนำไปสู่การพิจารณาและจัดการกับบุคคลและทรัพยากรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

McFarland (McFarland, 1974 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2545) “การบริหารเป็นกระบวนการบูรณาการขั้นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมขององค์กรที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ”

Dejon (Dejon, 1978 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2545) ให้ความหมายว่า “การบริหารเป็นกระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จ โดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น กระบวนการดังกล่าวรวมถึงองค์ประกอบของการบริหารอันได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การจัดองค์การ การกำหนดนโยบาย การบริหาร และการควบคุม”

Dale (Dale, 1978 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2545) ให้ความหมายว่า การบริหารหมายถึง “การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การควบคุมนวัตกรรม และการเป็นตัวแทน”

Griffin (Griffin: 1986 อ้างถึงใน สมาน อัครภูมิ, 2551) ได้กล่าวว่า การบริหารหมายถึงชุดของกิจกรรม (A set of activities) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนและการตัดสินใจ การจัดองค์การ การนำการปฏิบัติงานและการควบคุมการกำกับงาน โดยการใช้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากร ปัจจัยต่าง ๆ เช่น เงิน อาคารสถานที่ และสารสนเทศ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

Gersey, Blanchard and Johnson 2001 (Gersey, Blanchard and Johnson, 2001 อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม, 2545) ให้ความหมายว่า “การบริหารเป็นกระบวนการทำงานพร้อมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล”

Hersey, Blanchard and Johnson (Hersey, Blanchard and Johnson, 2001 อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม, 2545) ให้ความหมายว่า “การบริหาร” หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับบุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่งพร้อมด้วยปัจจัยทางการบริหาร ได้แก่ เครื่องมือต่าง ๆ งบประมาณและเทคโนโลยีเพื่อที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย

Aldag and Stearns (Aldag and Stearns: 1991 อ้างถึงใน สมาน อัครภูมิ, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการในการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน

การอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงานและการควบคุมกำกับกิจกรรมในองค์การอย่างเป็นระบบ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

Certo (Certo, 2003 อ้างถึงใน สมาน อัครภูมิ, 2551) ได้นิยามการบริหารไว้ว่าเป็นกระบวนการในการดำเนินการ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์โดยการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นหรือผ่านบุคคลอื่นและทรัพยากรขององค์การ

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานโดยใช้ศิลปะของการทำงาน เป็นการทำกิจกรรมของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งได้แก่ผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรมีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน ผู้บริหารควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และปรับแนวทางการบริหาร ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับองค์กรของตน เพราะองค์กรแต่ละองค์กรย่อมมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ซึ่งการบริหารเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การวางแผนและการตัดสินใจ การจัดองค์การ การนำการปฏิบัติงานและการควบคุมกำกับงานโดยการใช้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากร ปัจจัยต่าง ๆ เช่น เงิน อาคารสถานที่ สารสนเทศ และวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ขอบข่ายของการบริหาร

การบริหารเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเสมือนผู้นำองค์การในการบริหารงานทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดด้านภารกิจหรือขอบข่ายงานของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้อธิบายภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีภารกิจในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ด้านการบริหารวิชาการ
- 2) ด้านการบริหารงบประมาณ
- 3) ด้านการบริหารงานบุคคล
- 4) ด้านการบริหารทั่วไป
- 5) ด้านการบริหารการระดมทรัพยากรจากชุมชน
- 6) ด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในตัวนักเรียน

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการ (2545) กำหนดขอบข่ายความรับผิดชอบงานบริหารและการจัดการศึกษาตามกรอบงานหลักที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไว้ 4 ด้าน คือ

- 1) ด้านบริหารงานวิชาการ
- 2) ด้านบริหารงานงบประมาณ
- 3) ด้านบริหารงานบุคคล
- 4) ด้านบริหารทั่วไป

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2545) ได้แบ่งประเภทงานของผู้บริหารการศึกษาในสถานศึกษา ว่าควรมี 8 งาน ดังนี้

- 1) งานพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน
- 2) งานบริหารทรัพยากรบุคคล
- 3) งานบริหารกิจการนักเรียน
- 4) งานธุรการและบริหารทั่วไป
- 5) งานบัญชีและการเงิน
- 6) งานอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม
- 7) งานสร้างสัมพันธ์กับชุมชน
- 8) งานพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา (2548) กำหนดให้คณะผู้บริหารมีหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษาใน 4 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านวิชาการ
- 2) ด้านบริหารงานบุคคล
- 3) ด้านงบประมาณ
- 4) ด้านบริหารงานทั่วไป

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2548) ได้แบ่งโครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา ออกเป็น 3 กลุ่มงาน ดังนี้

- 1) กลุ่มบริหารงานทั่วไป
- 2) กลุ่มจัดและส่งเสริมการศึกษา
- 3) กลุ่มพัฒนาการศึกษา

จันทร์หาญ สงวนนาม (2551) ได้กล่าวถึงการบริหารงานทุกประเภทในทุกองค์การจำเป็นต้องมีปัจจัยหรือทรัพยากรพื้นฐานทางการบริหารอยู่ 4 ประการ ซึ่งรู้จักกันในนามของ 4 M's ได้แก่

- 1) คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์การที่ร่วมกันทำงาน
- 2) เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์การ
- 3) วัสดุสิ่งของ (Materials) ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ
- 4) การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารงานองค์การของผู้บริหาร

ภรณ์ อนันต์นาวี (2551) กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพไว้ 4 งานคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหาร งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป

Kimbrough และ Nunnery (Kimbrough, 1988 อ้างถึงใน วิรัช ภู่อเล็ก, 2547) จำแนกงานผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 9 งาน คือ

- 1) การจัดโครงสร้างองค์การ
- 2) การบริหารหลักสูตรและการสอน
- 3) การบริหารการเงิน
- 4) การบริหารงานธุรการ
- 5) การบริหารงานบุคลากร

- 6) การบริหารกิจการนักเรียน
- 7) การบริหารงานอาคารสถานที่
- 8) การบริหารงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน
- 9) การบริหารงานความรับผิดชอบต่อสังคม

Sergiovanni และคณะ (Sergiovanni ,1992 อ้างถึงใน วิรัช ภูเหล็ก, 2547) จำแนกงานผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 9 งาน คือ

- 1) งานพัฒนาการเรียนการสอนและหลักสูตร
- 2) งานกิจการนักเรียน
- 3) งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 4) งานบริหารบุคลากร
- 5) งานอาคารสถานที่
- 6) งานบริการรับ – ส่งนักเรียน
- 7) งานการจัดโครงสร้างองค์การ
- 8) งานการเงินและธุรการ
- 9) งานความรับผิดชอบต่อสังคม

ผู้วิจัยสรุปข้อขยายและภารกิจของการบริหารสถานศึกษา จากความหมายที่นักการศึกษา กล่าวถึงได้ดังนี้ ขอบข่ายของการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสถานศึกษาที่ ผู้บริหารต้องดำเนินการควบคุมดูแล และจัดการศึกษาตามกรอบงานหลักที่กำหนดในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบริหาร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำขอบข่ายการบริหารงานตามกรอบงานหลักที่กำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาใช้ ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงานไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้าน การบริหารงานบุคคล

2.1 ด้านการบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นภาระงานอีกงานหนึ่งที่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาได้รับการกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545) แต่ก็ไม่ มีรายละเอียดในการปฏิบัติว่างานใดบ้างที่กำหนดไว้ในการบริหารส่วนนี้ แต่โดยความหมายแล้วน่าจะ มีความหมายและขอบเขตงานคล้ายกับงานธุรการตามงานการบริหารแบบเดิม คือ เป็นงานที่ สถานศึกษาดำเนินการเพื่อการสนับสนุนการสอน และการบริหารงานด้านอื่น ๆ ให้เป็นไปด้วยความ เรียบร้อย เช่น งานสารบรรณ งานการเงิน งานทะเบียน และงานบริการอื่น ๆ เป็นต้น

วิรัช กล้าหาญ (2549) ได้กล่าวว่า งานบริหารทั่วไปมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อ เกี่ยวกับงานบริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา งานสัมพันธ์ ชุมชนและประสานงานเครือข่าย จัดบริการแนะแนว และงานสังคมสงเคราะห์ งานสุขภาพอนามัย

และให้การปฐมพยาบาลแก่เด็กพิการ งานโภชนาการ งานจัดซื้อ จัดหาหนังสือ และให้บริการ ห้องสมุดหรือศูนย์สื่อการเรียน ตลอดจนติดตาม ประเมินผล และรายงานผล

พิชิต รอดทอง (2550) ได้กล่าวว่า การบริหารทั่วไป เป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการ จัดระบบการบริหารองค์การเพื่อให้งานอื่น ๆ บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสถานศึกษามีหน้าที่ดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษา งานพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การดูแลอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนงานประชาสัมพันธ์การศึกษาและส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา เป็นต้น

สมาน อัครภูมิ (2551) ได้กล่าวว่า งานบริหารทั่วไปนั้นนอกจากจะเป็นงานด้านธุรการ ขณะเดียวกันได้เป็นส่วนงานที่รองรับงานบริหารสถานศึกษาที่เหลือทั้งหมดที่ไม่อาจจะจัดไว้ หรือ สถานศึกษาเห็นว่าไม่ควรจัดไว้ในพันธกิจการบริหารอีกสามงานที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา คือ งานวิชาการ งานบริหารงานบุคคล และงานงบประมาณ ดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ผู้เขียนได้ เสนอแนวคิดใหม่ที่ยากให้ฝ่ายงานบริหารทั่วไปทำหน้าที่เหมือนแม่บ้านของสถานศึกษา เป็นเจ้าภาพ ด้านฐานข้อมูล ประสานการดำเนินงานและติดตามการดำเนินงาน เพื่อให้สถานศึกษามีหน่วยความจำ หน่วยคิดและกำกับการดำเนินงานของสถานศึกษา แต่ไม่ใช่ฝ่ายบริหารสถานศึกษา เป็นเพียงทำหน้าที่ คล้ายคลึงสมองเป็นฐานข้อมูล และกำกับติดตามงานของสถานศึกษาทุกเรื่อง คล้ายสมองและ ประสาทของคน ซึ่งน่าจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีความไวในการตอบสนองต่อสิ่ง เร้า และมีเจ้าภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไป หมายถึง ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบการบริหาร องค์การเพื่อให้งานบริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา งาน ประชาสัมพันธ์ชุมชนและประสานงานเครือข่าย งานบริการแนะแนว งานสังคมสงเคราะห์ ตลอดจน งานอื่น ๆ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันได้เป็นส่วน งานที่รองรับงานบริหารสถานศึกษาที่เหลือทั้งหมด ที่ไม่อาจจะจัดไว้ในพันธกิจการบริหารอีกสามงาน ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาคือ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล และงานงบประมาณได้ ซึ่ง การบริหารงานทั่วไปควรทำหน้าที่เหมือนแม่บ้านสถานศึกษา เป็นเจ้าภาพด้านฐานข้อมูล ประสานงาน ดำเนินงานและติดตามการดำเนินงาน เพื่อให้สถานศึกษามีหน่วยความจำ หน่วยคิด และกำกับการดำเนินงานของสถานศึกษา แต่ไม่ใช่ฝ่ายบริหารสถานศึกษา

2.2 ด้านการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการ บริหารงานวิชาการ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุง คุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและ ความสามารถของผู้บริหาร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ ถ้ามองในด้าน กระบวนการดำเนินงานแล้ว หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการ

ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) ได้กล่าวอีกว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา และเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

วิรัช กล้าหาญ (2549) ได้กล่าวว่า งานวิชาการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการค้นหา จำแนก และส่งต่อคนพิการให้การช่วยเหลือในระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมเด็กพิการตามประเภทความพิการ พัฒนาสมรรถภาพทางการศึกษาและประสานงานพัฒนาสมรรถภาพด้านอื่น ๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล งานสอนเด็กเจ็บป่วยในโรงพยาบาล ประสานงานจัดการเรียนร่วม โดยจัดบริการครูเดินสอน ครูสอนเสริมและบุคลากรด้านการศึกษาพิเศษอื่น ๆ เช่น การจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล การเขียนแผนการสอนเฉพาะบุคคล จัดสัทธิการจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ จัดเรียนร่วมการเรียนการสอนเฉพาะความพิการ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้งงานพัฒนาเครือข่ายด้านคนพิการ งานทะเบียนวัดผล นิเทศติดตามประเมินผล และรายงานผลการจัดการศึกษา สนับสนุนการศึกษาเอกชน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

รุ่งชัตดาพร เวหะชาติ (2550) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง งานบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สมาน อัครภูมิ (2551) ได้กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง “เทคนิคหลักขององค์การ (Technical Core)” ขององค์การทางการศึกษาและเป็นเหตุผลหลักที่มีการจัดตั้งหน่วยงานทางการศึกษาขึ้นมาในสังคม คือ เพื่อจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของสมาชิกของสังคม แต่ในสภาพการปฏิบัติจริงนั้นพบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการไม่มากนัก อาจจะเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน หรือไม่ก็เพราะงานวิชาการเป็นงานที่เห็นผลช้า ไม่เป็นรูปธรรมเหมือนงานพัฒนาอาคารสถานที่ หรืองานการเงินซึ่งหากทำผิดพลาดแล้วจะนำความยุ่งยากไปสู่ผู้บริหารอย่างยิ่ง

สันติ บุญภิรมย์ (2552) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นกิจกรรมการดำเนินงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ให้ลุล่วงไปด้วยดี บังเกิดทั้งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของงาน

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ซึ่งเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้

จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา และเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับของสถานศึกษา

2.3 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

งานแผนและงบประมาณ เป็นงานที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการวางแผนการปฏิบัติงาน การกำหนดนโยบายและเป้าหมายของศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พิชิต รอดทอง (2550) ได้กล่าวว่า งานด้านงบประมาณ มุ่งเน้นความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำและเสนอของบประมาณ จัดสรรงบประมาณ ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินการ ตลอดจนการบริหารการเงิน การบัญชี การพัสดุและสินทรัพย์ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา การจัดหาพัสดุ การควบคุมดูแลบำรุงรักษา และการจำหน่ายพัสดุ เป็นต้น

สมาน อัครภูมิ (2551) ได้กล่าวว่า การบริหารงานงบประมาณ เป็นอีกงานหนึ่งที่กำหนดให้มีการกระจายอำนาจให้คณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยตรง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545) เจตนาของบทบัญญัติคงอยากให้มีการกระจายอำนาจการจัดทำงบประมาณและการบริหารงบประมาณไปยังหน่วยปฏิบัติให้มากที่สุด เพื่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารงบประมาณ แต่ในทางปฏิบัติยังติดขัดปัญหาในหลายเรื่อง ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันคือ การจัดทำงบประมาณ และการบริหารงบประมาณยังคงเป็นแบบการคงอำนาจไว้ส่วนกลาง เช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ในเมื่อกฎหมายได้บัญญัติไว้ในลักษณะที่จะให้มีการกระจายอำนาจและให้การจัดทำงบประมาณ และการบริหารงบประมาณให้กับหน่วยปฏิบัติให้มากที่สุด ดังนั้นความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติในการบริหารงบประมาณเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสมัยใหม่ต้องใส่ใจเรียนรู้และเตรียมการที่จะรับผิดชอบงานด้านนี้

ภารดี อนันต์นารี (2552) ได้กล่าวว่า การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา มุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหาร มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงานงบประมาณ หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดทำและเสนอของบประมาณ จัดสรรงบประมาณ ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการใช้เงิน และผลการดำเนินการ ตลอดจนการบริหารการเงิน การบัญชี การพัสดุและสินทรัพย์ ซึ่งเป็นอีกงานหนึ่งที่กำหนดให้มีการกระจายอำนาจ เพื่อมุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ ให้มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารงานงบประมาณ ดังนั้นความรู้ ความเข้าใจและการปฏิบัติในการบริหารงบประมาณ จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสมัยใหม่ต้องใส่ใจเรียนรู้ และเตรียมการที่จะรับผิดชอบงานด้านนี้

2.4 ด้านการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลมีความสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เพราะบุคลากรเป็นผู้จัดทำ และใช้ทรัพยากร ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความรู้และเข้าใจการบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นอย่างดี จึงจะสามารถใช้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

เยวพา เดชะคุปต์ (2542) ได้กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการวางแผนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวบุคคล การคัดเลือกบุคคล การฝึกอบรม การกำหนดสิ่งตอบแทนต่าง ๆ การควบคุมอัตรากำลัง การเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในหน่วยงาน

วิษุตา หุ่นวิไล (2542) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลเป็นหัวใจของการบริหาร เพราะเมื่อพูดถึง “การบริหาร” แล้วก็ไปถึง “การบริหารงานบุคคล” ด้วย เพราะทั้งสองคำนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจน ไม่อาจแยกออกจากกันได้ เพราะถ้าหน่วยงานมีการบริหารงานบุคคลดี ย่อมเลือกสรรคนดีมีความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะชี้ให้เห็นความเข้มแข็ง มั่นคง หรือความอ่อนแอของหน่วยงานไม่ว่าความสำเร็จหรือล้มเหลวในการบริหารงานองค์กรใด ๆ ก็ตามได้แก่ ปัจจัยมีชีวิตที่เรียกว่า “คน” นั่นเอง

ในบรรดาปัจจัยพื้นฐานของการบริหารทุกแขนงที่เรียกว่า ปัจจัยสี่ หรือ 4M's นั้น คนหรือมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญสูงสุดและมีคุณประโยชน์มากที่สุด ซึ่งในการบริหารงานใด ๆ ก็ตามจะมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ งานกับคน งานเป็นภารกิจที่จะต้องดำเนินให้สำเร็จแต่การที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จนั้น จะต้องมีคนที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมเพียงพอที่จะปฏิบัติงาน

ในองค์ประกอบแรกคือ งานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจัดระบบงาน กำหนดการล่วงหน้าหรือวางแผนงาน ควบคุมสั่งการ ติดตามประเมินผล นั่นคือ “การบริหารงาน”

ส่วนองค์ประกอบที่สองคือ คนนั้น จำเป็นต้องดำเนินการหาคนที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมมาทำงาน และใช้ความสามารถของคนจนได้ผลสูงสุด ส่วนนี้เรียกว่า “การบริหารงานบุคคล” นั่นเอง

พะยอม วงศ์สารศรี (2544) ได้กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลหมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ในการดำเนินการสรรหา คัดเลือก บรรจุบุคคลที่มีความพร้อมและความเหมาะสมเข้าปฏิบัติงาน พร้อมทั้งให้การพัฒนา ให้ความรู้และธำรงรักษาบุคลากร รวมทั้งแสวงหาวิธีการที่จะทำให้บุคลากรที่พ้นจากงานสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

วิรัช ภูเหล็ก (2547) ได้กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรบุคคล หมายถึง การจัดการและการดำเนินการที่เกี่ยวกับบุคคล เริ่มตั้งแต่การคัดเลือก การพัฒนาบุคคลที่มีอยู่แล้วไปจนถึงการออกจากงาน โดยให้ได้บุคคลที่มีประสิทธิภาพ และมีศักยภาพในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายขององค์กร และให้ได้ผลงานที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ

วิชัย โสสุวรรณจินดา (2549) ได้กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะหรือกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งสนใจพัฒนาและบำรุงรักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานใน

องค์การ สามารถเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการทำงานให้กับองค์การ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2549) ได้กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นทั้งกลยุทธ์ และกระบวนการที่ผสมผสานใช้ในการบริหารทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดขององค์กรนั้นคือ บุคคลที่ทำงานตามลำพังและทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ชูชัย สมितिไกร (2550) ได้กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงกระบวนการสรรหา การคัดเลือก การพัฒนา การจูงใจ การรักษา และการยุติการจ้างบุคลากรขององค์การ จุดมุ่งหมายสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรภายในองค์การภายใต้จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

เนตรพัฒนา ยาวีราช (2550) ได้กล่าวว่า งานบุคลากร หมายถึง การดำเนินการด้านบุคลากร เริ่มตั้งแต่การวางแผนกำลังคน การสรรหา การคัดเลือก การพัฒนาฝึกอบรม การจูงใจ พนักงาน การประเมินผลการทำงาน การพ้นจากงาน งานการประกันสังคม การบริหารค่าจ้างและเงินเดือนค่าตอบแทนพนักงานสัมพันธ์ การจัดเก็บข้อมูลประวัติของพนักงาน

พิชิต รอดทอง (2550) ได้กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา ซึ่งบุคลากรของสถานศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องมีหน้าที่ในการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการตลอดจนการดำเนินการทางวินัย

สมาน อัครภูมิ (2551) ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545) ได้กำหนดไว้ชัดเจนให้ “การบริหารงานบุคคล” เป็นงานหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการต้องกระจายอำนาจไปให้กับคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาดังนั้นหน่วยงานการศึกษา และสถานศึกษาต้องศึกษากฎหมาย กฎกระทรวง และระเบียบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานให้เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย แต่ในเชิงศาสตร์และศิลป์การบริหารนั้นผู้บริหารควรได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการบริหารงานบุคคลหรือการบริหารสมัยใหม่มักจะเรียกว่าการบริหารทรัพยากรบุคคล และประยุกต์ใช้แนวคิดเหล่านั้นในการบริหารบุคคลในองค์การไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป การบริหารงานบุคคล หรือทรัพยากรบุคคลเป็นกระบวนการในการกำหนดแผนกำลังคนขององค์การ การสรรหา การคัดเลือก การแต่งตั้ง และทดลองงาน การฝึกอบรมและการพัฒนา การดูแลและให้สวัสดิการ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรวิชาชีพ

สายฝน อยู่บำรุง (2553) ได้กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ เพื่อที่จะให้ได้คนเก่ง และคนดีมาทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและธำรงรักษาไว้ให้อยู่กับองค์กรนาน ๆ อันจะส่งผลทำให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์

สรุปลได้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การจัดการและการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการวางแผนนโยบายและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวบุคคล เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกบุคคล การพัฒนาบุคคลที่

มีอยู่แล้วไปจนถึงการออกจากงาน โดยให้ได้บุคคลที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายขององค์การ และให้ได้ผลงานที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ

3. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

แนวคิดและวาทกรรมว่าด้วยหลักธรรมาภิบาล เป็นแนวคิดหนึ่งในกระแสสังคมการเมืองระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีผู้ตีความเป็นนามธรรมของแนวคิดนี้หลายกลุ่มหลายฝ่ายด้วยกัน นำมาสู่การเสนอมุมมองหรือการนำมาปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

แนวคิดหลักธรรมาภิบาลได้เริ่มมีการใช้ในรายงานธนาคารโลก เมื่อปี ค.ศ. 1989 ซึ่งนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการให้กู้เงินกับประเทศในซีกโลกใต้ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องความไร้ประสิทธิภาพและการคอร์รัปชันของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศในแถบละตินอเมริกาและแอฟริกาที่มีปัญหาในการบริหารงานจนทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากกู้เงินธนาคารโลกไปแล้วไม่สามารถหาเงินมาชำระคืนได้ (นฤมล ทับจุมพล, 2546)

3.1 ประวัติความเป็นมา

สำหรับในประเทศไทย คำว่า หลักธรรมาภิบาลเริ่มใช้กันแพร่หลายภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 และอยู่ในกระแสสังคมไทยประมาณ 2-3 ปี กระแสเริ่มแผ้วเบาจนเกือบถูกลืมในที่สุด

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี (2544) ได้กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นกลไกเครื่องมือและแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

คุณากร กรสิงห์ (2550) ได้กล่าวว่า แนวคิดนี้ได้มีการนำมาใช้กับหลายหน่วยงานในสังคม เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐทุกระดับ ได้นำแนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในหน่วยงาน เช่น ได้มีการกำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542 ประกอบด้วยหลักดังนี้ คือ หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งกำหนดแผนโครงการ เพื่อปรับปรุงในความรับผิดชอบให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นก็นำแนวคิดนี้มาใช้ในการส่งเสริมการปกครองในองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ด้วยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี 2546

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) ได้วางกรอบเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ไว้ดังนี้

หมวด 4 มาตรา 74 วรรคหนึ่ง “บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงานลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี”

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 (4) และ (5) กำหนดให้รัฐต้องดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้ (4) พัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ (5) จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

พระราชบัญญัติ (2551) ได้กล่าวว่าหลักธรรมาภิบาล : หลักทศพิธราชธรรมได้ประมวลหลักธรรมาภิบาลที่หัวหน้าผู้บริหาร (CEO) ชาวโลกโดยทั่วไปเขาใช้กัน คือ หลักความถูกต้อง ความเหมาะสม ความบริสุทธิ์ใจ และความยุติธรรม ซึ่งหลักธรรมาภิบาลโดยย่อนี้สังเคราะห์เข้ากับหลักทศพิธราชธรรม คือ หลักธรรมปฏิบัติสำหรับท้าวพระยามหากษัตริย์ได้ใช้ปกครองอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ เพื่อให้เกิดความเจริญและสันติสุขมาแต่โบราณกาล

จรัส สุวรรณเวลา (2553) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลหรือการปกครองที่ดี เป็นหลักการและวิธีการที่ใช้ได้กับประเทศ ชุมชน และองค์การในโครงสร้างของหลักธรรมาภิบาล มีผู้บริหารกับองค์คณะบุคคลที่เรียกว่าบอร์ด หรือคณะกรรมการ หรือสภา หรือชื่ออื่น ๆ ที่ทำงานประสานสัมพันธ์กันโดยมีการแบ่งอำนาจและบทบาทหน้าที่ ทั้งในสภาพ่วงดูล สอดคล้อง และเสริมกันเป็นระบบ และกล่าวอีกว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นระบบของสังคมเพื่อ (1) ปลอดภัยกับสิ่งทำร้ายจากภายนอก (2) ป้องกันความขัดแย้งภายใน (3) จัดหาทรัพยากรและ (4) วางเป้าหมายและนโยบาย เพื่อให้บรรลุผลในสามประการแรก

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2555) กล่าวว่า การดำเนินการของสำนักงาน ก.พ.ร. ปี พ.ศ. 2552 ได้ศึกษาและจัดทำเกณฑ์สำหรับการสำรวจและประเมินระดับหลักธรรมาภิบาลของส่วนราชการและจังหวัด ซึ่งมีองค์ประกอบรวม 10 ประเด็น ได้แก่ ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) การตอบสนอง (Responsiveness) ภาระรับผิดชอบ (Accountability) ความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วม (Participation) การกระจายอำนาจ (Decentralization) นิติธรรม (Rule of Law) ความเสมอภาค (Equity) และมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented)

ปี พ.ศ. 2553 สำนักงาน ก.พ.ร. ได้มีการสำรวจสถานะการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในหน่วยงานของรัฐ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นส่วนราชการระดับกรมหรือเทียบเท่ากรมจำนวน 46 หน่วยงาน ส่วนราชการระดับจังหวัดกระจายทั่วทุกภูมิภาค จำนวน 19 จังหวัด และ สถาบันอุดมศึกษา 14 หน่วยงาน รวมทั้งสิ้น

79 หน่วยงาน พบว่า สถานะการปฏิบัติราชการตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในหน่วยงานของรัฐ 10 หลัก ซึ่งประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักการตอบสนอง หลักการระับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักความเสมอภาค หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ และหลักการมุ่งเน้นฉันทามติ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) การปฏิบัติราชการที่อยู่ในระดับค่อนข้างดี ประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักการตอบสนอง หลักการระับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ และหลักความเสมอภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าส่วนราชการได้ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติราชการทำหน้าที่โดยคำนึงถึงกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดและเป็นธรรม มีการดำเนินการในการเรียนรู้และรับฟังความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการอำนวยความสะดวกต่อประชาชนที่รับบริการ รวมถึงจัดช่องทางการบริการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบอย่างสม่ำเสมอ มีระบบงานที่เอื้อต่อการทำงานตามแผนยุทธศาสตร์ และนำไปสู่การปฏิบัติและนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มีการดำเนินการลดขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติราชการ โดยมีการใช้เทคนิคและเครื่องมือในการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ และการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติราชการให้บริการแก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยความเป็นธรรมและเท่าเทียม

2) การปฏิบัติราชการที่อยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วยหลักการมีส่วนร่วม และหลักการกระจายอำนาจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าส่วนราชการยังไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควรในการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง ร่วมแก้ปัญหาในกระบวนการตัดสินใจต่อการจัดบริการของรัฐ การตรวจสอบการทำงานของรัฐควรต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารราชการร่วมกับส่วนราชการอย่างครอบคลุมทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าหลักการมีส่วนร่วมเป็นประเด็นสำคัญในสังคมไทย โดยส่วนราชการต้องให้ความสำคัญและดำเนินการอย่างจริงจัง อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการให้ภาคส่วนอื่นเข้ามาดำเนินการแทนด้วย

3) การปฏิบัติราชการที่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือ หลักมุ่งเน้นฉันทามติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ส่วนราชการต้องให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากจะเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์ของสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2553) หรือที่เรียกกันอย่างย่อว่า ก.พ.ร. นั้น ได้ให้คำจำกัดความในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีว่า “หลักธรรมาภิบาล” ซึ่งในปี พ.ศ. 2555 สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ทบทวนและวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีใหม่ เพื่อให้หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมีความง่ายต่อความเข้าใจ สะดวกต่อการจดจำ และการนำไปปฏิบัติ รวมทั้งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพบริบทของประเทศไทย ซึ่งได้นำเอาประเด็นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องรวมไว้ด้วยกันเป็นหมวดหมู่ นอกจากนี้ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องของทัศนคติและพฤติกรรมของตัวบุคคลทั้งในระดับผู้นำและผู้ปฏิบัติงาน โดยเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมประเด็นในเรื่องการสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรม อันเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 279 ซึ่งได้กำหนดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม

สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท อันประกอบไปด้วยค่านิยมหลัก 9 ประการ ได้แก่

- 1) การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม
- 2) การมีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบต่อ
- 3) การยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน และไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน
- 4) การยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม และถูกกฎหมาย
- 5) การให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว มีอัธยาศัย และไม่เลือกปฏิบัติ
- 6) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้อง และไม่บิดเบือน

ข้อเท็จจริง

- 7) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษามาตรฐาน มีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้
- 8) การยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 9) การยึดมั่นในหลักจรรยาวิชาชีพขององค์กร

“หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้ระบบราชการเดินหน้าไปได้ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิษณุ เครืองาม ได้กล่าวในโอกาสปาฐกถาพิเศษ เรื่อง หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ว่า การประเมินผลเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่น่าไปใช้ในการพิจารณาโยกย้ายตำแหน่งต่าง ๆ แต่ในบางเรื่องยังถูกละเลย ได้แก่ การเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วม และการถ่ายโอนภารกิจ ซึ่งคือเรื่องของการกระจายอำนาจ การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่จะทำให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาตรวจสอบ แต่การร่วมตัดสินใจหลายคนนั้น จะมีเรื่องของความรับผิดชอบเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น การกระจายอำนาจจึงเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งยังดำเนินการได้น้อย สำหรับเรื่องของการถ่ายโอนภารกิจนั้น ได้มีการนำร่องในเรื่องการตรวจสอบคุณภาพซึ่งเรื่องดังกล่าวรัฐบาลไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง สามารถจ้างเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญมาดำเนินการก็ได้ผลดีเช่นเดียวกัน ก.พ.ร. จะต้องทำหน้าที่คอยติดตาม ให้ความรู้ความเข้าใจกับส่วนราชการในเรื่องหลักธรรมาภิบาล แล้วส่วนราชการไปดำเนินการเอง เพราะการดำเนินการในแต่ละหน่วยงานอาจไม่เหมือนกัน เช่น การดำเนินการเรื่องหลักธรรมาภิบาลของกรมโรงงานอุตสาหกรรมอาจไม่เหมือนกับกรมวิชาการเกษตร สำนักงาน ก.พ.ร. จะกระตุ้นให้ส่วนราชการดำเนินการ โดยมีการจัดการประเมินหรือแข่งขันและให้รางวัล”

3.2 ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ได้สรุปความหมายของหลักธรรมาภิบาล จากนักวิชาการต่าง ๆ หลายท่านที่ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ประสิทธิ์ ดำรงชัย (2542) ให้ความหมายหลักธรรมาภิบาลว่า เป็นลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจรัฐได้ถูกใช้ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การบริหารของภาครัฐที่มุ่งความดีงามและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่รัฐ และประชาชนอย่างทั่วถึงและยุติธรรม

สำนักนายกรัฐมนตรี (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกลึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544 อ้างถึง เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคณะ, 2553) กล่าวว่าหลักธรรมาภิบาล มาจากคำว่า อภิบาล ซึ่งหมายถึงการใช้อำนาจบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กรหรือประเทศ และธรรมาภิบาลคือ วิธีการที่ดีในการใช้อำนาจเพื่อบริหารจัดการองค์กรหรือประเทศ

ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ (2545) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง การมีส่วนร่วม คือ ความโปร่งใสตรวจสอบได้ และการมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน เพื่อให้หลักประกันว่าการดำเนินนโยบายทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจวางอยู่บนฉันทานุมัติ อย่างกว้างขวางของสังคมและให้ความมั่นใจ เสียงคนยากจนและคนด้อยโอกาสจะเป็นที่รับฟังในกระบวนการกำหนดและดำเนินนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร

เกษม วัฒนชัย (2546) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักคิดสำหรับการบริหารจัดการที่ดี เพื่อประกันว่าในองค์กรจะไม่มีกรณีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพ หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาจะช่วยประกันเรื่องนี้ได้ เพราะที่ผ่านมากการศึกษาของเรามีการโกงกินกันเหลือเกินในทุกระดับและไม่มีประสิทธิภาพด้วย

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ (2546) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล ทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมีความชอบธรรมของกฎหมาย มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

ปาริชาติ เทพอารักษ์ และอมรรารณ ทิวถนอม (2549) กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ดี หมายถึง หลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริหารงาน แต่เป็นหลักการทำงานที่มุ่งสร้างความโปร่งใส สร้างความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม ความมีประสิทธิภาพ และคุณค่า ตลอดจนรับผิดชอบต่อผลการกระทำ

วิรัตน์ รัตนมณี (2550) กล่าวว่า เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลครอบคลุมถึงทุก ๆ ด้านของกระบวนการปฏิบัติทางสังคม ทั้งในด้านการเมือง การบริหารราชการแผ่นดิน การดำเนินการทางธุรกิจ ระบบการศึกษา รวมทั้งภาคประชาชนและประชาสังคม คำจำกัดความและเนื้อหาสาระหลักธรรมาภิบาลจึงมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละองค์กรและสถาบัน

จรัส สุวรรณเวลา (2553) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลหมายถึง การปกครองที่ดี (ธรรม = ดี ความถูกต้อง อภิบาล = ค้ำครอง ปกป้อง ดูแล บำรุงรักษา อภิร = สูง เหนือ ยิ่ง บาล = รักษา ปกครอง) มีผู้คิดคำว่า “หลักธรรมาภิบาล” นี้ขึ้น คงเป็นเพราะไม่ชอบคำว่าปกครอง เนื่องจากคำปกครองมีความหมายเชิงการใช้อำนาจจากบนลงล่างทำนองครอบงำ แม้ระบบเผด็จการและทรราชย์ก็เป็นการปกครอง มีต้องหมายความเช่นนั้น การปกครองที่ดีต้องไม่เป็นการใช้อำนาจเฉพาะจากบน ลงล่าง แต่ต้องมีส่วนจากล่างขึ้นบน และเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล คือทั้งปกและครอง ในความหมายที่คำว่าปกอาจใช้ให้หมายถึง ปกป้องหรือดูแลไม่ให้เกิดอันตราย ส่วนครองก็อาจใช้ในความหมายครองใจเป็นการยอมรับของผู้คน

ธีรยุทธ บุญมี (2553) กล่าวว่า ธรรมรัฐ คือ ภาวะความสัมพันธ์ (Interactive Relation) ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้

ประเวศ วะสี (2553) ซึ่งเป็นนักคิดและนักวิชาการได้ให้คำนิยามของธรรมรัฐ คือ รัฐที่มีความถูกต้องเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง ความถูกต้องเป็นธรรมใน 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

1. การเมืองและระบบราชการที่โปร่งใส รับผิดชอบต่อสังคม ถูกตรวจสอบได้
2. ภาครัฐกิจที่โปร่งใส รับผิดชอบต่อสังคม สามารถตรวจสอบได้
3. สังคมที่เข้มแข็ง ความเป็นประชาสังคม (Civil Society) สามารถตรวจสอบภาครัฐ

และภาครัฐกิจให้ตั้งอยู่ในความถูกต้องได้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคณะ (2553) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง วิธีการที่ดี ที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร หรือประเทศให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของสังคม นำมาซึ่งความเจริญในด้านต่าง ๆ เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2554) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุม ดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึง การบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงานนี้มีความหมายอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ หาได้มีความหมายเพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่รวมถึงศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง ซึ่งวิญญูชนพึงมี และพึงประพฤติปฏิบัติ อาทิ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรภายนอก เป็นต้น

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการให้เป็นไปในครรลองธรรม ซึ่งเป็นหลักการงานที่มุ่งเน้นการทำงานที่โปร่งใส มีความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม มีประสิทธิภาพ และมีความคุ้มค่า รวมถึงความรับผิดชอบต่อผลการกระทำด้วยหลักการที่ถูกต้อง เพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ ดังที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้วางกรอบเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้กล่าวไว้ใน “คู่มือการจัดระดับกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี”

3.3 ความสำคัญของหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล มีความสำคัญและเป็นหลักเกณฑ์การปกครองบ้านเมือง ตามวิถีทางธรรมาธิปไตย เป็นการปกครองบ้านเมืองที่มีความเป็นธรรม มีกฎเกณฑ์ที่ดีในการบำรุงรักษาบ้านเมือง และสังคมให้มีการพัฒนาครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคม รวมทั้งมีการจัดระบบองค์กรและกลไกต่าง ๆ ในส่วนราชการ องค์กรของรัฐ รัฐบาล การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรอิสระ องค์กรเอกชน กลุ่มชมรมและสมาคมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคล ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม (Civil Society) ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางในการจัดระเบียบ เพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชนของทั้งประเทศ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม

เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคณะ (2553) ได้กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี เพราะมีการปรับวิธีคิด วิธีการบริหารราชการของประเทศไทยใหม่ทั้งระบบ โดยกำหนดเจตนารมณ์ของแผ่นดินขึ้นมาเพื่อทุกคนทุกฝ่ายในประเทศร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหา พัฒนานำพาแผ่นดินนี้ไปสู่ความมั่นคง ความสงบ สันติสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและก้าวไกล

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าหลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการ และเป็นประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก ซึ่ง วิรัตน์ รัตนมณี (2550) สรุปความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลได้ ดังนี้

- 1) เป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เอื้อประโยชน์ให้กับคนทุกระดับทั้งคนรวยคนจน ในเรื่องการเมืองมีรายได้ มีงานทำ การพัฒนาที่เท่าเทียมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 2) การสร้างหลักธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในทุกระดับจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนโดยมีคนเป็นศูนย์กลางที่แท้จริง ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมเสถียรภาพ
- 3) หลักธรรมาภิบาล ช่วยลด บรรเทา หรือแก้ปัญหา ถึงแม้ปัญหาที่เกิดขึ้นจะมีความรุนแรงก็ยังช่วยลดหรือบรรเทาความรุนแรงลงไป และปัญหาที่ไม่รุนแรงก็อาจจะไม่เกิดขึ้นอีก
- 4) หลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งทางคุณค่าและจิตสำนึกทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม จริยธรรม และทางเศรษฐกิจ มีสมรรถนะ มีความโปร่งใสสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเอื้ออาทรต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปด้วยฐานอันมั่นคง
- 5) หลักธรรมาภิบาลจะช่วยลดปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง และส่งเสริมให้คนมีความซื่อสัตย์สุจริต
- 6) หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวคิดที่เกื้อหนุนสังคมประชาธิปไตย จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมีการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล โดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง
- 7) หลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้ระบบบริหารของรัฐบาลมีความยุติธรรมเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งในและต่างประเทศ
- 8) ปัจจุบันแนวคิดหลักธรรมาภิบาลเป็นที่ยอมรับ และแพร่หลายมากขึ้น ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาหรือแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม ต่างมีความต้องการหลักธรรมาภิบาลเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้หลักธรรมาภิบาลกลายเป็นมาตรฐานสากลที่บังคับซึ่งระดับการพัฒนา

ของประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง หากสร้างหลักธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นได้ย่อมหมายถึงการได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากสังคมระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น

9) หลักธรรมาภิบาล มีหลักการคล้ายกับหลักการบริหารหลายรูปแบบที่ถูกนำมาใช้ในหน่วยงานหรือองค์การทั่วไป ซึ่งรวมทั้งหน่วยงานทางการศึกษาด้วย เช่น ระบบมาตรฐานสากลภาครัฐแห่งประเทศไทย (Thailand International Public Sector Standard Management Systems and Outcomes : Thailand International P.S.O.) ระบบการควบคุมคุณภาพ (Q.C.) ระบบมาตรฐานสากล ISO การบริหารคุณภาพทั้งระบบ (TQM) หรือแม้แต่การบริหารที่ยึดโรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ซึ่งล้วนแต่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของหลักธรรมาภิบาล

10) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 กำหนดให้จัดโครงสร้างระบบและกระบวนการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการกระจายอำนาจและหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเรื่องทั่วโลกรับรองให้ความสำคัญและมีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

11) หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการที่ทั้งองค์การสหประชาชาติ ธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ รวมทั้งธนาคารพัฒนาเอเชีย มีข้อสรุปร่วมกันว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นกุญแจสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา และกลุ่มประเทศยากจน

12) หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการสำคัญที่องค์การระหว่างประเทศใช้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศยากจนหรือประเทศที่กำลังพัฒนา โดยกำหนดให้ประเทศที่ขอรับความช่วยเหลือต้องสร้างหลักธรรมาภิบาลขึ้นในระบบบริหารจัดการของรัฐ

13) หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ

14) หลักธรรมาภิบาล มีกระบวนการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นธรรมต่อคนในสังคม ให้ความมั่นใจแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและยากจน มีการจัดระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และรักษาความสมดุลของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอย่างมีเสถียรภาพ จะส่งผลให้ประชาชนมีความมั่งคั่ง มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และประชาชนมีความสุข หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

15) หลักธรรมาภิบาล เป็นทั้งหลักการขั้นพื้นฐานและยุทธศาสตร์ที่สังคมโลกต้องการให้เกิดขึ้นและนำมาใช้เพื่อลด บรรเทา และแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ช่วยสร้างคุณค่าและจิตสำนึกทางปัญญา วัฒนธรรม และจริยธรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้มีความเป็นธรรมในสังคม มีความโปร่งใสได้รับการยอมรับและเชื่อถือ มีประสิทธิภาพและคุณภาพมาตรฐานสูงขึ้น มีการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นภูมิคุ้มกัน ที่ทำให้มีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ มีความมั่นคงปลอดภัยและยั่งยืน ทุกภาคของสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพ

ชีวิตที่ดี หลักธรรมาภิบาลเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย ปัจจุบันได้กลายเป็นมาตรฐานสากล ท้องค์การและหน่วยงานทั่วไปต้องการให้เกิดขึ้น

3.4 องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล

มีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาล ไว้ดังนี้
ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลว่าเมืองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมนิยมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดถือในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบวิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

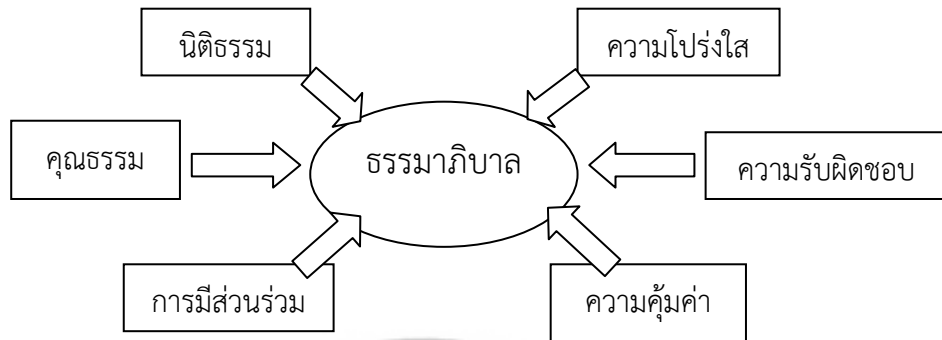
3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข่าวสารได้สะดวก เป็นกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4) หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ แสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้งข่าวสารหรือการไต่สวน สาธารณะ การประชาสัมพันธ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาของบ้านเมือง และกระตือรือร้นช่วยแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะรับผลจากการกระทำของตนเอง

6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าบริการให้มีคุณภาพแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2542) ได้สรุปองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไว้ 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม และหลักคุณธรรม ซึ่งสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

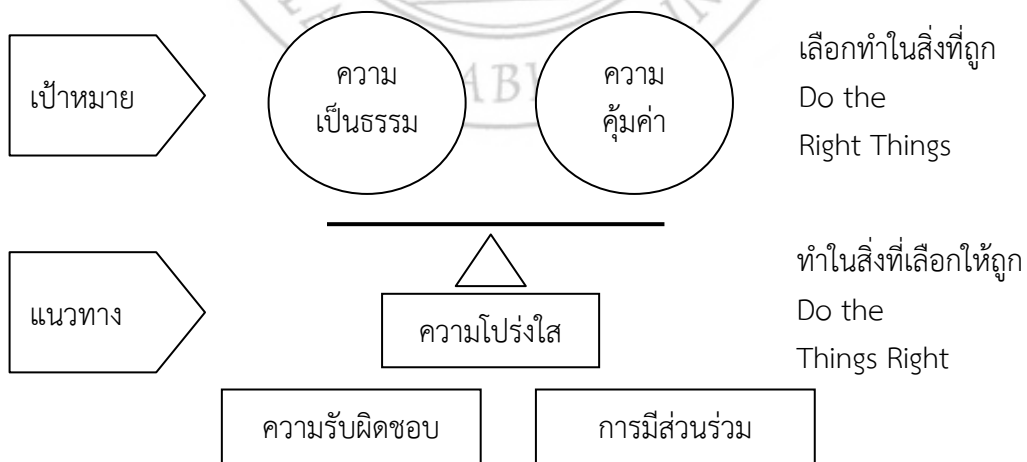

ภาพ 2 องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล
ที่มา: สถาบันพระปกเกล้า, 2548: 123 อ้างอิงใน วิรัตน์ รัตนมณี, 2550

ปณรศ มาลากุล ณ อยุธยา (ม.ป.ป.) อธิบายว่า หลักธรรมาภิบาลที่คิดว่าเป็นตัวร่วมของแนวคิดต่าง ๆ ประกอบด้วยหลักอย่างน้อย 5 ประการ คือ

- 1) หลักความเป็นธรรม (Equitability) ซึ่งอาจหมายถึงความเป็นธรรมตามหลักมนุษยธรรม คุณธรรม และนิติธรรม
- 2) หลักความคุ้มค่า (Value for Money) ซึ่งหมายถึงหลักประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
- 3) หลักความโปร่งใส (Transparency) เปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้
- 4) หลักความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) ที่ทำให้สามารถระบุว่าใครรับผิดชอบต่อผลกระทบได้ได้อย่างชัดเจน หรืออาจแปลตรงตัวว่า “คิดบัญชีได้”
- 5) หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

โดยหลักสองประการแรก คือ ความเป็นธรรมและความคุ้มค่า นั้น ถือเป็นเป้าหมาย (Ends) คือ จะทำอะไรก็ต้องดูให้คุ้มค่าและเป็นธรรม อย่างมีดุลยภาพ ส่วนหลักที่เหลืออีกสามประการนั้น ถือเป็นวิธีการ (Means) ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย คือ ถ้าจะให้แน่ใจว่าการกระทำใดเป็นธรรมและคุ้มค่าหรือไม่ ก็ต้องทำให้การกระทำนั้น ๆ เป็นไปโดยโปร่งใสตรวจสอบได้ มีการกำหนดตัวผู้รับผิดชอบต่ออย่างชัดเจน และเปิดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำให้มากที่สุด

ภาพ 3 เป้าหมายและแนวทางในการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล
ที่มา: ปณรศ มาลากุล ณ อยุธยา, ม.ป.ป.

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเลือกทำในสิ่งที่เป็นธรรมและค้มค่าคือ การเลือกทำในสิ่งที่ถูก (Do the Right Things) ส่วนการทำด้วยความโปร่งใส มีการกำหนดผู้รับผิดชอบชัดเจน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมก็อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำในสิ่งที่เลือกให้ถูก (Do the Things Right)

เกษม วัฒนชัย (2546) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 1) เป้าหมายสอดคล้องต่อสังคม 2) กระบวนการโปร่งใส 3) ทุกขั้นตอนมีผู้รับผิดชอบ เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคณะ (2553) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลควรประกอบด้วย 8 หลักการ คือ

- 1) การมีส่วนร่วม (Participatory)
- 2) นิติธรรม (Rule of Law)
- 3) ความโปร่งใส (Transparency)
- 4) ความรับผิดชอบ (Responsiveness)
- 5) ความสอดคล้อง (Consensus Oriented)
- 6) ความเสมอภาค (Equity and Inclusiveness)
- 7) การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) และ
- 8) การมีเหตุผลอธิบายได้ (Accountability)

เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคณะ (2553) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลมีบางประเด็นที่แตกต่างกันไปบ้าง โดยภาพรวมแล้วมีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน เป็นส่วนใหญ่และอยู่ในกรอบหลักธรรมาภิบาลตามสำนักงานข้าราชการพลเรือนประกอบด้วยหลัก 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความค้มค่า ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญในแต่ละหลักได้ดังนี้

1) หลักนิติธรรม หมายถึง หลักการที่มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์การ โดยมีกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นธรรมมีการบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างเสมอภาค และไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่มีมาตรฐานการเชิงซ้อน (Double Standard) มีการดูแลการปฏิบัติให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย ไม่ให้มีการใช้กฎหมายไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ความยุติธรรมของบุคคลในองค์การ

2) หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ปลอดจากการทำผิดวินัย ปลอดจากการทำผิดกฎหมาย ปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ และส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต

3) หลักความโปร่งใส หมายถึง การบริหารงานที่ยึดหลักการเปิดเผยตรงไปตรงมา และเข้าใจง่าย มีความชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารงานในทุก ๆ ด้าน เช่น การมีระบบงานที่ชัดเจน มีระบบคุณธรรมในการเลือกหรือแต่งตั้งบุคลากร รวมถึงการให้คุณให้โทษ การเปิดโอกาสให้สังคมภายนอกเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยองค์ประกอบเรื่องซ้่วัดความโปร่งใสมี 4 ด้าน ประกอบด้วย ความโปร่งใสด้านโครงสร้างระบบงาน ด้านระบบการให้คุณ ด้านระบบการให้โทษ และด้านการเปิดเผยระบบงาน

4) หลักความมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการรับรู้ การบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา ร่วมวางแผนร่วมการปฏิบัติ รวมทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบได้ด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกัน การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน การวางแผนร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้

5) หลักความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ หมายถึง หลักการเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบซึ่งสะท้อนความรับผิดชอบต่อสาธารณะและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะในการตัดสินใจความรับผิดชอบต่อผลงานหรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสาธารณะ และมีระบบติดตามประเมินผล

6) หลักความคุ้มค่า หรือหลักประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) หมายถึง การบริหารจัดการที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

หลักธรรมาภิบาลมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1) หลักนิติรัฐ หรือนิติธรรม เป็นหลักที่มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐตามความเห็นของ Maunz (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2544) เห็นว่าหลักดังต่อไปนี้เป็นหลักการ อันเป็นสาระสำคัญของหลักนิติธรรม กล่าวคือ (1) หลักการแบ่งแยกอำนาจ (2) หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (3) หลักความชอบด้วยกฎหมาย และฝ่ายตุลาการ และฝ่ายปกครอง (4) หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา (5) หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา (6) หลักไม่มีความผิด และไม่มิโทษโดยไม่มีกฎหมาย และ (7) หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

2) หลักคุณธรรม มีผู้ให้ความหมายของจรรยาบรรณต่าง ๆ ไปได้แก่ มาตรฐานของความประพฤติและการใช้ดุลยพินิจทางศีลธรรมว่าถูกหรือผิด สมควรหรือไม่สมควร (Wright P.al, 1994) หมายถึง การศึกษาและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการตัดสินใจภายในกรอบของมาตรฐานทางศีลธรรมหรือการศึกษาคว่ามีพฤติกรรมอะไรบ้างที่ “ถูก” หรือ “ดี” สมควรหรือไม่สมควร เมื่อมองจากมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ (Bovee C.L. et al, 1993) หมายถึง ศาสตร์และหลักการเกี่ยวกับศีลธรรม (The Indian Jour of Public Administration, 1992)

ปัจจัย 8 ปัจจัย ที่จะต้องนำมาพิจารณาระหว่างการจัดทำจรรยาบรรณ ได้แก่

(1) ปัจจัย ก. (พฤติกรรมคอร์รัปชัน) เพื่อต่อต้านหรือห้ามมิให้นำเอาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไปใส่ไว้ในจรรยาบรรณที่จะจัดทำขึ้น

(2) ปัจจัย ข. (จรรยาบรรณ) หลักเกณฑ์ให้เข้าช้อนกับจรรยาบรรณปี 2537 ไม่นำมากล่าวซ้ำในจรรยาบรรณใหม่ที่กำลังจัดทำขึ้น

(3) ปัจจัย ค. หรือทฤษฎีจรรยาบรรณ มาพิจารณาก็เพื่อบรรลุสิ่งที่ตั้งมาจากทฤษฎีเหล่านั้นไว้ในจรรยาบรรณที่กำลังจะจัดทำขึ้น

(4) ปัจจัย ง. หรือการบริหารจัดการที่ดี บรรลุวัฒนธรรมใหม่ของข้าราชการไว้ในจรรยาบรรณที่กำลังจะทำขึ้น

(5) ปัจจัย จ. หรือวิชาชีพนิยม เน้นการมีจรรยาบรรณ และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณ เพื่อให้งานหลักหรือแก่นของงานประสบความสำเร็จ

(6) ปัจจัย ช. หรือค่านิยมสร้างสรรค์ บรรลุวัฒนธรรมไทยของข้าราชการไว้ในจรรยาบรรณชั้นเลิศ

(7) ปัจจัย ซ. หรือตามรอยยุคลบาล พระราชดำรัสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 – 2544 ล้วนแต่เป็นจรรยาบรรณชั้นเลิศ

(8) ปัจจัย ฉ. หรือสภาพแวดล้อม จรรยาบรรณมีลักษณะสัมพันธ์ (Relative) เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ (Temporal and Spatial Dimensions) พฤติกรรมเดียวกันนั้นสมัยหนึ่ง หรือ ณ สถานที่หนึ่งผู้คนมองว่าเป็นสิ่งที่ชื่นชม แต่ถ้าวัน เวลา และสถานที่เปลี่ยนไปบุคคลกลุ่มเดียวกันนั้นอาจจะเห็นตรงกันข้าม

3) หลักความโปร่งใส นิยามความโปร่งใส นั้นสามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 นัย คือ

(1) พิจารณาจากความหมายตามนัยของศัพท์ความโปร่งใส หมายถึง คุณสมบัติที่แสงผ่านได้ มองเห็นทะลุง่าย รวมทั้งจับได้ง่าย เปิดเผย ตรงไปตรงมา และเข้าใจง่าย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

(2) อีกนัยหนึ่งโดยการเปรียบเทียบกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่คอร์รัปชันมีความหมายในเชิงลบ แสดงถึงพฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใด ๆ ในลักษณะซ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน เช่น การผูกขาดอำนาจหน้าที่ (Monopoly of Authority) และการใช้ดุลยพินิจมากเกินไป โดยไม่มีหรือมีการตรวจสอบ (Accountability) และความโปร่งใสน้อย ส่วนความโปร่งใสมีความหมายในเชิงบวก แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่รู้เห็น ได้ อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจหน้าที่กระทำการใดเพื่อประโยชน์สาธารณะ

องค์ประกอบและเครื่องชี้วัดของความโปร่งใส

ผลจากการศึกษาวิจัย เพื่อสร้างเครื่องชี้วัดคอร์รัปชันในบริบทของสังคมไทย (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2544) พบปัจจัยที่สามารถนำมาใช้อธิบายความโปร่งใสได้ 4 ด้าน คือ

(1) ความโปร่งใสด้านโครงสร้างของระบบงาน

(2) ความโปร่งใสด้านระบบการให้ทุน

(3) ความโปร่งใสของระบบการให้โทษ

(4) ความโปร่งใสด้านการเปิดเผยของระบบงาน

4) หลักการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้กับประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษาร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมถึงลดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเจตนาารมณ์ที่สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และถือเป็นสิทธิของประชาชนที่มีส่วนร่วมในหลาย ๆ มาตรการของรัฐธรรมนูญ อาทิ เช่น มาตรา 56

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

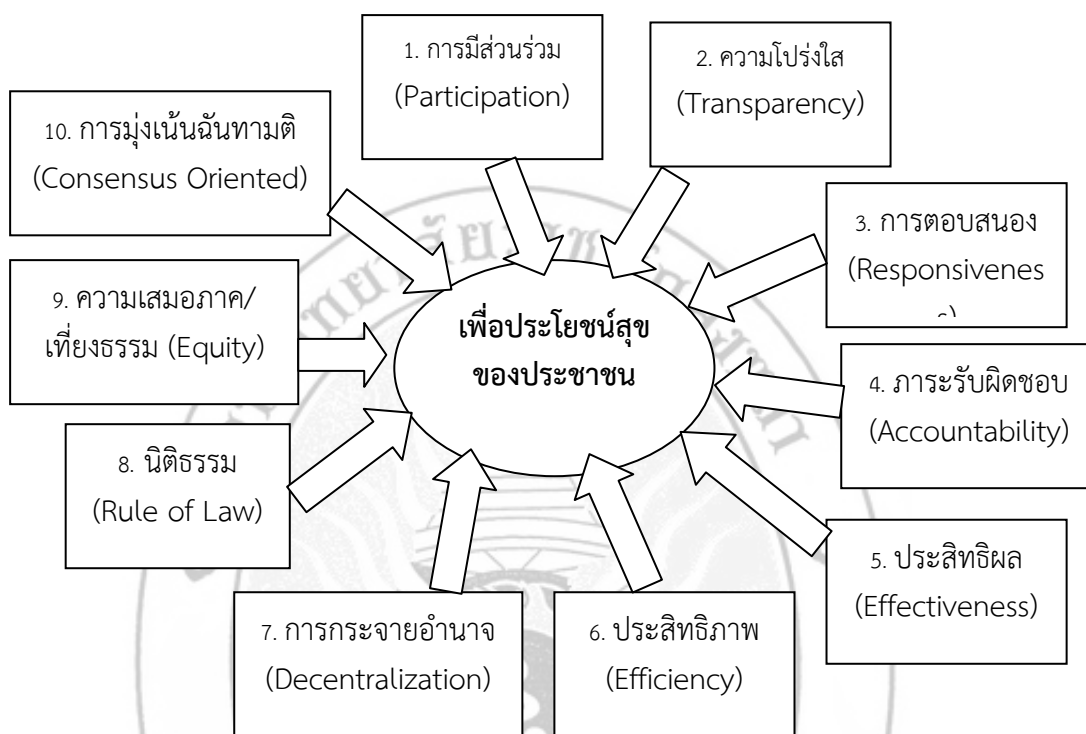
5) หลักสำนึกรับผิดชอบ Accountability เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารกิจการสาธารณะ ความเชื่อดังกล่าวและความสนใจ หลักสำนึกรับผิดชอบในสังคมไทยนั้นมีแรงผลักดันจากทั้งภายในและภายนอก สำหรับปัจจัยภายนอกแนวความคิดธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล นับว่าเป็นแรงผลักดันที่สำคัญต่อความสนใจในหลักสำนึกรับผิดชอบ องค์ประกอบประการหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลก็คือ หลักสำนึกรับผิดชอบในแวดวงบริหารรัฐกิจ หลักสำนึกรับผิดชอบ แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

(1) ความหมายแบบแคบ หรือดั้งเดิม หลักสำนึกรับผิดชอบ หมายถึงความสามารถในการตอบคำถามได้ หรือหลักสำนึกรับผิดชอบ ข้าราชการสามารถตอบคำถาม หรือให้คำอธิบายพฤติกรรมกระทำของตนหรือหน่วยงานได้ดั่งนั้น ข้าราชการมีสำนึกรับผิดชอบก็เพียงแค่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ รวมทั้งคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และตอบคำถามเฉพาะเท่าที่กฎหมายกำหนด

(2) ความหมายแบบกว้าง ในปัจจุบันหลักสำนึกรับผิดชอบ มีความหมายกว้างกว่าความสามารถในการตอบคำถาม หรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมได้เท่านั้น ยังรวมถึงความรับผิดชอบต่อผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ

6) หลักความคุ้มค่า จะครอบคลุมถึง ดัชนีที่วัดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหาร การจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ดัชนีวัดการประหยัดและดัชนีวัดความสามารถในการแข่งขันเครื่องชี้ผลในการปฏิบัติหรือการประเมินของการดำเนินการนั้น มีผู้เสนอแนวคิดในการวัดผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมทั้งด้านการผลิต การบริการ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในเอกชนและภาครัฐ คือ Kaplan และ Norton ได้เขียนเรื่อง The Balanced Scorecard ในปี 1996 กล่าวถึงตัวชี้วัดผลสำเร็จของธุรกิจ (Key Performance Indicator KPIs) (दनัย เทียนพุม, 2542) โดยเป็นการเปลี่ยนแนวคิดจากการวัดด้านการเงินเป็นหลัก ซึ่งการวัดด้านการเงินจะแสดงเพียงว่าอนาคตของธุรกิจควรจะเป็นอย่างไร และควรมีกกลยุทธ์อย่างไร

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ที่เหมาะสมจะนำมาปรับใช้ในภาครัฐมี 10 องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพ 4 หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

1) หลักประสิทธิผล คือ ผลการปฏิบัติราชการที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนการปฏิบัติราชการตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ รวมถึงสามารถเทียบเคียงกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่มีภารกิจคล้ายคลึงกันและมีผลการปฏิบัติงานในระดับชั้นนำของประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชนโดยการปฏิบัติราชการจะต้องมีทิศทางยุทธศาสตร์ และเป้าหมายที่ชัดเจน มีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐาน รวมถึงมีการติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2) หลักประสิทธิภาพ คือ การบริหารราชการตามแนวทางการกำกับดูแลที่ดีที่มีการออกแบบกระบวนการปฏิบัติงาน โดยใช้เทคนิคและเครื่องมือการบริหารจัดการที่เหมาะสมให้องค์กร สามารถใช้ทรัพยากรทั้งด้านต้นทุน แรงงานและระยะเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการปฏิบัติราชการตามภารกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

3) หลักการตอบสนอง คือ การให้บริการที่สามารถดำเนินการได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด และสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ รวมถึงตอบสนองความคาดหวังหรือความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่าง

4) หลักการรับผิดชอบ คือ การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยความรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในระดับที่สนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการแสดงถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ

5) หลักความโปร่งใส คือ กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัยและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรี โดยประชาชนสามารถรู้ทุกขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ และสามารถตรวจสอบได้

6) หลักการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ข้าราชการ ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

7) หลักการกระจายอำนาจ คือ การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากร และภารกิจจากส่วนราชการส่วนกลางให้แก่หน่วยการปกครองอื่น ๆ (ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น) และภาคประชาชนดำเนินการแทนโดยมีอิสระตามสมควร รวมถึงการมอบอำนาจและความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินการให้แก่บุคลากร โดยมุ่งเน้นการสร้างสภาพจิตใจในการให้บริการต่อผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การปรับปรุงกระบวนการ และเพิ่มผลิตภาพเพื่อผลการดำเนินงานที่ดีของส่วนราชการ

8) หลักนิติธรรม คือ การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

9) หลักความเสมอภาค คือ การได้รับการปฏิบัติและได้รับการอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกด้าน ชายหรือหญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา การฝึกอบรม และอื่น ๆ

10) หลักมุ่งเน้นฉันทามติ คือ การหาข้อตกลงทั่วไป ภายในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการใช้กระบวนการเพื่อหาข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งต้องไม่มีข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ ในประเด็นที่สำคัญ โดยฉันทามติไม่จำเป็นต้องหมายความว่าเห็นพ้องโดยเอกฉันท์

จากที่กล่าวมา ได้มีนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไว้ต่างกัน ซึ่งมีตั้งแต่ 5 ประการ ไปจนถึง 10 ประการ งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอใช้ องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล 10 ประการ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กำหนดไว้ใน “คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553” ซึ่งประกอบด้วย 1) หลักประสิทธิผล 2) หลักประสิทธิภาพ 3) หลักการตอบสนอง 4) หลักการรับผิดชอบต่อ 5) หลักความโปร่งใส 6) หลักการมีส่วนร่วม 7) หลักการกระจายอำนาจ 8) หลักนิติธรรม 9) หลักความเสมอภาค 10) หลักมุ่งเน้นฉันทามติ

3.5 เครื่องมือในการเสริมสร้างการบริหารที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล

ปณรศ มาลากุล ณ อยุธยา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เครื่องมือทางการบริหารที่สามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างการบริหารที่ดี ตามหลักธรรมาภิบาลนั้นมีหลากหลาย เครื่องมือผู้บริหารองค์การอาจจะเลือกเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่งเข้ามาช่วยในการบริหารก็ได้ หรืออาจจะบูรณาการหลาย ๆ เครื่องมือในการบริหารก็ได้ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ทำให้องค์การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เกิดความสุขและความสำเร็จ เป็นการดำเนินการที่โปร่งใส และมีภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

1) การวางแผนและการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Planning and Strategic Management) การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นวิธีการที่ประกอบด้วยวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกและภายในองค์กร และนำมาพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ที่เป็นทิศทางในการดำเนินงานขององค์กรนั้น เป็นเครื่องมือในการกำหนดบทบาทภารกิจ หรือสิ่งที่องค์กรเลือกที่จะทำหรือไม่ทำในอนาคต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เครื่องมือในการ “เลือกทำในสิ่งที่ถูก” (Do the Right Things) ซึ่งหากในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้น องค์กรได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมรับทราบ และ/หรือร่วมกำหนดทิศทางขององค์กรร่วมกันก็จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และการตรวจสอบกำกับดูแลให้องค์การเลือกทำบทบาทภารกิจที่มีความคุ้มค่า และเป็นธรรม

ในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐประกาศแผนยุทธศาสตร์ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ ตามหลักโปร่งใสในหน่วยงานภาครัฐในบางประเทศแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานจะเรียกว่า “Promise” หรือ “พันธสัญญา” ที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานมีต่อประชาชนผู้เสียภาษีและผู้รับบริการ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กรอย่างชัดเจน

ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีได้บัญญัติไว้ในมาตรา 13 ที่ให้รัฐบาลจัดทำแผนบริหารราชการแผ่นดิน โดยระบุสิ่งที่จะทำในระยะเวลา 4 ปี และในมาตราที่ 16 ให้ส่วนราชการทำแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี และแผนปฏิบัติราชการประจำปีและให้มีการทบทวนบทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่ และโครงสร้างอัตรากำลังในมาตรา 33 ซึ่งก็คือการนำการจัดการเชิงกลยุทธ์เข้ามาใช้ในระบอบราชการนั่นเอง

2) การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result - Based Management) การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result - Based Management) หมายถึง การบริหารงานโดยมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีตัวชี้วัดผลงาน (Key Performance Indicators) และมีการติดตามวัดประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดดังกล่าวอย่างชัดเจน จริงจัง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความโปร่งใสว่าใครจะต้องทำงานอะไร ให้บรรลุผลเช่นใดด้วยปริมาณและคุณภาพเท่าใด โดยในการกำหนดค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จนั้นอาจใช้วิธีการที่ใช้การมีส่วนร่วมและในการเลือกวิธีการที่จะทำให้อัตราเป้าหมายนั้น ก็อาจให้อิสระ (Autonomy) แก่ผู้ปฏิบัติงานในการมีส่วนร่วมเลือกกำหนดวิธีการเองวิธีการนี้ช่วยเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในด้านการตรวจสอบได้ ความรับผิดชอบ และด้านระบบคุณธรรมในการพิจารณาความดีความชอบด้วย

3) การบริหารกระบวนการงาน (Business Process Management) กระบวนการขั้นตอนการปฏิบัติราชการที่ยืดยาว ยุ่งยาก ซับซ้อนเกินความจำเป็น นอกจากจะทำให้สิ้นเปลืองไม่คุ้มค่าแล้ว

ในบางครั้งก็ยังสามารถนำมาซึ่งการทุจริตได้ง่าย ในงานราชการมีขั้นตอนมากแม้จะดูเหมือนทำให้เกิดความรอบคอบเพราะมีการตรวจสอบกันเป็นขั้นเป็นตอน แต่เมื่อมีขั้นตอนของงานมากก็ต้องใช้เวลามาก ทำให้ผู้รับบริการต้องรอคอย และต้องใช้กำลังคนในการปฏิบัติมากก็ทำให้สิ้นเปลืองเงินภาษีจากหยาดเหงื่อของประชาชน ซึ่งขัดกับหลักความคุ้มค่า นอกจากนี้กระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อนล่าช้ายังอาจทำให้เกิดความไม่โปร่งใสและการทุจริตประพตมิชอบ ได้การออกแบบกระบวนการขั้นตอนให้เรียบง่าย กระชับ โปร่งใส และตรวจสอบได้ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ประการหนึ่งในการสร้างธรรมาภิบาล

ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้บัญญัติเกี่ยวกับการบริหารกระบวนการไว้ในมาตราต่าง ๆ เช่น มาตรา 37 ให้มีการกำหนดเวลาแล้วเสร็จของการให้บริการประชาชนอย่างชัดเจน มาตรา 29 ให้มีการจัดทำแผนภูมิการปฏิบัติราชการและประกาศให้ทราบโดยชัดเจน และมาตราอื่น ๆ ในหมวด 5 ว่าด้วยการลดขั้นตอน ซึ่งการบริหารกระบวนการในลักษณะนี้ อาจเรียกได้อีกอย่างว่า เป็นการบริหารวงรอบเวลา (Cycle-Time Management)

4) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ (Information Technology Management) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange) อาจช่วยลดการติดต่อแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับลูกค้า หรือผู้จัดส่งวัตถุดิบ (Suppliers) ซึ่งอาจช่วยบรรเทาโอกาสที่จะมีการเรียกลินบน หรือหาประโยชน์ในทางมิชอบได้ และการที่ระบบคอมพิวเตอร์ช่วยให้มีการบันทึก เก็บรักษา และเรียกค้นข้อมูลต่าง ๆ ได้โดยสะดวก ก็จะช่วยให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ นอกจากนี้การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ก็อาจช่วยลดขั้นตอนในกระบวนการให้สั้น กระชับรวดเร็ว โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาและกำลังคนด้วย

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะอยู่ในมาตรา 39 ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

5) การบริหารต้นทุนจากกิจกรรม (Activity-Based Costing and Management) การศึกษาและคำนวณต้นทุนในการดำเนินกิจกรรม (Activity-Based Costing) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพิจารณาความคุ้มค่าของกิจกรรมขั้นตอนต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ ข้อมูลต้นทุนดังกล่าวยังอาจนำมาใช้ในการสร้างความตระหนักให้แก่พนักงานเกี่ยวกับต้นทุนและความสิ้นเปลืองในการดำเนินงาน และการที่มีการตรวจสอบต้นทุนของกิจกรรมต่าง ๆ ยังทำให้ผู้ถือหุ้นได้ทราบถึงต้นทุนในการดำเนินงานอย่างชัดเจน ผู้ใช้บริการก็จะทราบว่าค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้แก่องค์กรนั้น ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ เช่น ต้องจ่ายค่าไฟฟ้าที่รวมเอาค่าดูแลรักษาสนามกอล์ฟ สวัสดิการของพนักงานเข้าไปด้วย เป็นต้น การคำนวณต้นทุนฐานกิจกรรมจึงช่วยในด้านความคุ้มค่า และความโปร่งใสชัดเจน

การบริหารต้นทุนฐานกิจกรรม จะอยู่ในมาตรา 21 ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

6) การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management) องค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบันพยายามให้ได้รับการรับรองคุณภาพจากสถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐาน ISO อนุกรรมการต่าง ๆ EFQM หรือ Malcolm Baldrige National Quality Award ซึ่งต้องสิ้นเปลืองเงิน เวลา และกำลังคนไปไม่น้อย แต่มีองค์กรเป็นจำนวนไม่มากที่สามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วม และความเป็นธรรมคงเส้นคงวา กลไก

การบริหารคุณภาพ จึงเป็นเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งที่ช่วยเหลือเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลได้เป็นอย่างดี เพราะประเด็นที่ผู้ตรวจสอบจะต้องเข้ามาตรวจสอบประเมิน โดยส่วนใหญ่ก็จะครอบคลุมถึงเรื่องของหลักธรรมาภิบาลอยู่เป็นส่วนใหญ่ การตรวจประเมินตามเกณฑ์เหล่านี้ จึงอุปมาได้ดังการส่องกระจกสำรวจความเป็นหลักธรรมาภิบาลขององค์การ

ในด้านการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การนั้น ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ไม่ได้มีมาตราใดกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากมาตรา 45 ที่ให้มีผู้ประเมินอิสระทำการประเมินผลสัมฤทธิ์ คุณภาพ และความพึงพอใจของประชาชน สำหรับกระบวนการดังกล่าวนี้จะสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ระบุไว้ในมาตรา 47-51

7) การบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resource Management) การบริหารทรัพยากรบุคคลในองค์การ ในปัจจุบันมักจะใช้การบริหารทรัพยากรบุคคลโดยใช้ขีดสมรรถนะเป็นหลัก (Competency-Based Management) โดยมีการกำหนดขีดสมรรถนะหลักและขีดสมรรถนะเฉพาะตำแหน่งของบุคลากรอย่างชัดเจน มีการประเมิน พัฒนา และพิจารณาความดีความชอบ แต่งตั้งโยกย้ายโดยอาศัยข้อมูลขีดสมรรถนะเป็นเกณฑ์ (มักพิจารณาผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด ผลงานประกอบด้วย) ซึ่งหากมีการใช้ระบบดังกล่าวอย่างจริงจัง และเปิดเผยโปร่งใสด้วยการประเมินผลงานระบบเปิดที่มีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับผลการประเมินระหว่างผู้ประเมิน และผู้ถูกประเมินก็จะช่วยให้เกิดความโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ และการกำหนดให้เรื่องของการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลให้เป็นเกณฑ์สำคัญประการหนึ่ง ก็จะช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมาภิบาลได้

ในด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลนั้น ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ไม่ได้มีมาตราใดกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

3.6 การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์ (2549) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี เพราะมีการปรับวิธีคิด วิธีการบริหารราชการของประเทศไทยใหม่ทั้งระบบ โดยกำหนดเจตนารมณ์ของแผ่นดินขึ้นมาเพื่อทุกคนทุกฝ่ายในประเทศร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหา พัฒนา นำพาแผ่นดินนี้ไปสู่ความมั่นคง ความสงบ สันติสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืน และก้าวไกลดังพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” หลักธรรมาภิบาลจึงตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง ดีงาม มั่นคง หรือธรรมาภิบาลไทย ที่มุ่งให้ประชาชน สังคมระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การบริหารจัดการ การบริหารในทุกระดับ ปรับวัฒนธรรมขององค์การภาครัฐใหม่ เพราะระบบราชการที่แข็งตัวเกินไป ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพ และขาดความชอบธรรม กฎเกณฑ์เข้มงวด ช่องทางการสื่อสารขาดตอน รัฐไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ถูกต้อง ทำให้เกิดความขัดแย้ง ช่วงชิงอำนาจและความล้มเหลวของระบบราชการและรัฐบาล จึงทำให้ความคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลเปลี่ยนไปกลับกลายมาเป็นหลักธรรมาภิบาลที่ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม

1) การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ

ภาครัฐเป็นภาคที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในสังคมปัจจุบันเพื่อให้การบริหารประเทศสำเร็จตามเป้าหมายจำเป็นต้องมีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้สำหรับประเทศไทยเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญ คือ การปฏิรูปการเมืองและระบบราชการให้มีความสุจริต โปร่งใส และมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ และสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้นภาครัฐจำเป็นต้องมีการปรับบทบาทและแนวคิดในการทำงานใหม่เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนแทนการรักษาภาวะเยียบ จัดระบบการบริหารให้มีความคล่องตัวมีกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกลุ่มหรือพื้นที่เป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยยึดหลักการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความเสมอภาค เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ

ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้สร้างกลไกอิสระในการทำหน้าที่การตรวจสอบการทำงานภาครัฐขึ้น ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

2) การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการภาคเอกชน

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการจัดการธุรกิจภาคเอกชน เพื่อที่จะเสริมสร้างความมีประสิทธิภาพขององค์กรและการให้บริการลูกค้า ให้มีความเข้มแข็ง และมีการพัฒนาเติบโตขององค์กรอย่างยั่งยืน ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีการบริหารการจัดการที่ทันสมัย มีการทำงานร่วมกันระหว่างบริษัทและพนักงาน รวมทั้งมีการพัฒนาบุคลากรอยู่เสมอ มีระบบการบริหารที่ตรวจสอบได้ และตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า

3) หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน มีระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดย

(1) กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา

(2) พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลให้มีประสิทธิภาพ

(3) พัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

4) พัฒนาระบบบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ให้มากขึ้น โดย

(1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาให้มากขึ้น

(2) ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้เข้ามาร่วมจัดและสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น

5) พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล หมายถึง หลักการที่ใช้ในการบริหารงาน ที่มุ่งเน้นหลักการทำงาน 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าคุ้มทุน เพื่อผลการดำเนินงานเกิดความเชื่อมั่น และก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

หลักธรรมาภิบาลกับการศึกษา การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมทางการศึกษา นับเป็น ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ทำให้ เกิดการประหยัดการใช้ทรัพยากรในด้านต่าง ๆ อาทิ ทรัพยากรบุคคล งบประมาณ เพราะทุกภาคส่วน ร่วมพัฒนาโดยเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในความรับผิดชอบ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการ การศึกษา ผลจากการเข้ามามีส่วนร่วม ในการติดตามตรวจสอบ มีผลทำให้การจัดการศึกษาในท้องถิ่น ดีขึ้น การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของ หลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าคุ้มทุน โดยเฉพาะหลักการมีส่วนร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้ ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการ แจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

3.7 การสร้างวัฒนธรรมการบริหารที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล

หากจะถามว่าการใช้เครื่องมือทางการบริหารประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น เพียงพอ หรือไม่ที่จะเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในองค์กร คำตอบก็คือ ไม่เพียงพอ เพราะเครื่องมือทางการ บริหารทั้งหลายเหล่านั้นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การในระดับวัตถุธรรม (Artifacts) ซึ่งแม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ง่าย แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับต้น ๆ ผิวเผิน เท่านั้น การที่จะปลูกฝังวัฒนธรรมธรรมาภิบาลให้ฝังรากลึกลงไปในระดับที่ลึกซึ่งเป็นบรรทัดฐาน ค่านิยม หรือความเชื่อพื้นฐาน จำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงทางอื่นประกอบไปด้วย

ปีณรส มาลากุล ณ อยุธยา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้นั้น เปรียบเสมือนเป็นการทำแบบฝึกหัด หรือออกกำลังกาย (Exercise) ที่ให้คนในองค์กรได้ลองออก กำลังทำสิ่งที่เป็นธรรม คุ้มค่า โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีส่วนร่วม แต่ถ้าจะให้หลักธรรมาภิบาลฝังรากลึก ลงไปในจิตใจ อาจต้องอาศัยผู้นำ และกลไกอื่น ๆ เข้ามาช่วย

ผู้นำถือว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าเครื่องมือทางการบริหารทั้งหลายในการเสริมสร้างหลัก ธรรมาภิบาล ให้เป็นวัฒนธรรมองค์การในการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล จึงควรคำนึงถึงปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมขององค์การ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลักต่อไปนี้

1) สิ่ง que ผู้นำให้ความสำคัญ และคอยติดตาม กำกับดูแล และทู่เมทกวดชันอยู่เสมอ ก็จะเป็นสิ่งที่คนอื่น ๆ ในองค์การต้องให้ความสำคัญไปด้วย

2) ลักษณะการปฏิบัติงานและปฏิบัติตนของผู้นำในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการ บ่ง บอกแก่สมาชิกทั้งหลายในองค์การว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใดทำไม่ได้ ซึ่งบางครั้งวิธีการแก่สถานการณ์ของ ผู้นำอาจมีผลต่อพฤติกรรมในองค์การมากกว่านโยบายที่ประกาศไว้

- 3) การจูงใจปฏิบัติตนของผู้ทำให้เป็นตัวอย่าง และการยกย่องบุคคลตัวอย่างในองค์กร เป็นการทำให้เห็นว่าค่านิยมที่สำคัญขององค์กรเป็นอย่างไร
- 4) การที่ผู้นำพยายามสื่อสาร โดยต่อย้ำหลักการ และข้อควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ คงเส้นคงวาในทุก ๆ ครั้งตามที่โอกาสจะอำนวย ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะสะท้อนความเอาใจจริงเอาใจใส่ในการสร้างหลักธรรมาภิบาลขึ้นในองค์กร
- 5) หลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาความดีความชอบ การลงโทษ และการแต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญต่อวัฒนธรรมธรรมาภิบาลในองค์กร

3.8 กลไกที่ช่วยสร้างหลักธรรมาภิบาล

ปีเตอร์ มาลากุล ณ อยุธยา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลคือ การรักษาสมดุลสี่ทิศ คือ ระหว่างความสุข ความสำเร็จ ภายใน กับภายนอก กลไกภายนอกก็มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาล ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ รัฐบาลของประเทศที่ประชาชนมีความเป็นพลเมือง (Citizenry) สูง สนใจมีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหารประเทศ ก็มักจะมีความเป็นหลักธรรมาภิบาลได้ดีกว่าประเทศที่ประชาชนไม่สนใจว่ารัฐบาลและนักการเมืองจะทำอะไรกับประเทศชาติ

แต่ก็มีบางกรณีที่ลูกค้าขององค์กรเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการบริหารงานขององค์กร และบางครั้งลูกค้าหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้เองที่พยายามละเมิดหลักธรรมาภิบาลขององค์กรด้วย ซึ่งหากเกิดกรณีเช่นนี้แล้วองค์กรไม่ได้มีวิธีการรับมือปัญหาที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน องค์กรก็อาจต้องเสียทั้งผลประโยชน์ และสูญเสียหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นสิ่งที่เปราะบางมากไปด้วย

เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในหลายองค์กรจึงมีการนำกลไกจากภายนอกเข้ามาคานกับอำนาจภายนอก เช่น การตั้งกรรมการตรวจสอบกำกับดูแลกิจการที่มีกรรมการอิสระจากภายนอก เป็นต้น หรือบางองค์กรก็ใช้กลไกของการรับรองมาตรฐานคุณภาพการบริหารจัดการจากสถาบันภายนอก เช่น ISO หรือ Malcolm Baldrige National Quality Award เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนภายนอกในการทำให้้องค์กรปฏิบัติงานโดยยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล คือ สภาพอุดมคติ (Ideology) ที่คนและองค์กรสามารถธำรงรักษาสมดุลระหว่างความสุข ความสำเร็จของตนเองและผู้อื่น การสร้างหลักธรรมาภิบาลเป็นการจัดระเบียบสังคม (Social Orders) เพื่อให้มีค่านิยม บรรทัดฐาน กฎระเบียบและการจัดโครงสร้างสถาบันต่าง ๆ ในสังคมให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ธรรมาภิบาล การกระตุ้นและขับเคลื่อนให้มีการจัดระเบียบสังคมให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลอาจต้องอาศัยกลวิธีต่าง ๆ กันในแต่ละองค์กร

3.9 การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

วิรัตน์ รัตนมณี (2550) กล่าวว่า การจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการระหว่างหน่วยงาน 3 ระดับ คือ ระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา ในแต่ละระดับก็มีบทบาทอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะ ซึ่งในสามระดับนี้สถานศึกษาเป็นหน่วยจัดการศึกษาอย่างแท้จริง คุณภาพการศึกษาจะเป็นอย่างไรอยู่ที่การบริหารจัดการในระดับนี้ นับเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรทุกประเภท ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรทางธุรกิจ องค์กร

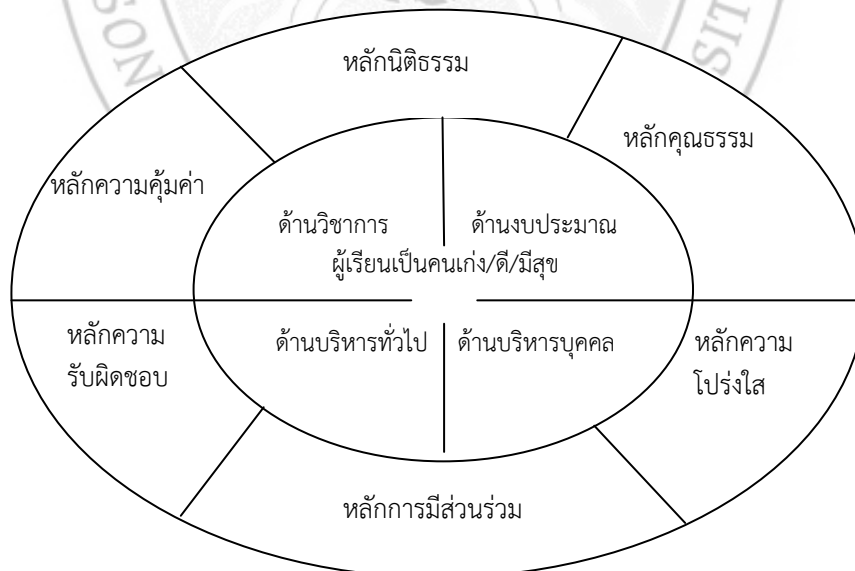
ทางการศึกษา หรือองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะหลักธรรมาภิบาลเป็นการบริหารจัดการที่ดี ที่สร้างประโยชน์และความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งมวล การบริหารจัดการจำเป็นต้องดำเนินการตามหลักการหรือแนวทางธรรมาภิบาล จึงจะเป็นการบริหารที่ สอดคล้องกับแนวโน้มสภาพ ปัญหา และความต้องการในยุคโลกาภิวัตน์นำไปสู่ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์กรหรือหน่วยงาน และเป็นหลักประกันความสำเร็จในการบริหารจัดการ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคณะ (2553) กล่าวว่า ด้วยภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ เปลี่ยนแปลงไปซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในสังคม ดังนั้นหน่วยงานการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งที่จะต้องนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวหลายประการคือ

ประการที่ 1 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546

ประการที่ 2 การนำหลักบริหารจัดการฐานโรงเรียน (School Based Management: SBM) มาใช้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งหลักการบริหารโรงเรียนสอดคล้องกับหลักการของธรรมาภิบาล เกือบทั้งหมด จึงเป็นการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546

ประการที่ 3 ตามที่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจ การบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหาร ทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา โดยตรง

ภาพ 5 แผนภูมิแสดงภาพรวมของหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษา

ที่มา: คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา, กระทรวงศึกษา, 2546

จากภาพ 5 นั้นจะเห็นได้ว่าการบริหารสถานศึกษาจะมีงานบริหาร 4 ประเภท ได้แก่ การบริหารด้านวิชาการ การบริหารด้านงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป การบริหารงานดังกล่าวนี้ หากมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอย่างสมดุลจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข

ถวิล อรัญเวศ (2556) ได้กล่าวถึงการการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ไว้ว่า

1) การบริหารตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของ ตัวบุคคล จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรม และความยุติธรรม รวมทั้งมีความรัดกุมและรวดเร็วด้วย

การประยุกต์หลักธรรมาภิบาล “หลักนิติธรรม” ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา ได้แก่

(1) งานวิชาการ ได้แก่การที่ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูได้ปฏิบัติการสอนโดยยึดระเบียบมาตรฐานการปฏิบัติงานตามที่คุรุสภากำหนด และมาตรฐานการปฏิบัติงานตาม มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ และจรรยาบรรณวิชาชีพครู พ.ศ. 2539 ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูได้จัดการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ

(2) งานงบประมาณ ได้แก่การที่ผู้บริหารสถานศึกษากำกับติดตามให้ครูผู้มีหน้าที่ในการจัดซื้อจัดจ้างและดำเนินการด้านพัสดุ ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ และใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์กำหนดผู้รับผิดชอบการเงิน บัญชี และพัสดุชัดเจน ของงบประมาณแต่ละหมวด บริหารงบประมาณตามระเบียบ กฎหมายที่กำหนดไว้ จัดระบบ การตรวจสอบ ถ่วงดุลการบริหารงบประมาณ เป็นต้น

(3) งานบุคลากร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ประพฤติปฏิบัติตนตามวินัยของข้าราชการ รู้จักพัฒนาตนเองตามมาตรฐานที่สำนักงาน คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้กำหนดแนวปฏิบัติเอาไว้ มีกฎ ระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับใช้ปฏิบัติงานร่วมกัน นำกฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการเลื่อนขั้นมาใช้อย่างเคร่งครัด ประเมินผลงานบุคลากรตามระเบียบกฎหมายที่กำหนด ออกคำสั่งมอบหมายงานให้ ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ปฏิบัติไว้ชัดเจน เป็นต้น

(4) งานบริหารทั่วไป หมายถึง ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้ปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526 และแก้ไขเพิ่มเติม ระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา ระเบียบว่าด้วยการลงโทษนักเรียน ระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นต้น

2) การบริหารตามหลักคุณธรรม (Morality) หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นใน ความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ชยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

การประยุกต์หลักธรรมาภิบาล “หลักคุณธรรม” ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา ได้แก่

(1) งานวิชาการ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้นำหน่วยการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่ห้องเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนยึดมั่นในคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ คือชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ การส่งเสริมให้ครูได้นำคำขวัญของนายกรัฐมนตรีมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

(2) งานงบประมาณ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษากำกับติดตาม ไม่ให้ครูและบุคลากรมีการทุจริตในการใช้จ่ายงบประมาณ ใช้หลักคุณธรรมในการบริหารงบประมาณ จัดสรรงบประมาณปัจจัยพื้นฐานให้แก่นักเรียนอย่างเป็นธรรม จัดสรรงบอาหารกลางวันให้กับนักเรียนอย่างเป็นธรรม จัดหาเงินทุนการศึกษาแก่นักเรียนเรียนดีประพฤติดี เพื่อให้โอกาสทางการศึกษา เป็นต้น

(3) งานบริหารงานบุคคล การส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวินัยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย

(4) งานบริหารทั่วไป เช่น การจัดกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ยึดมั่นใน 3 ดี คือ ประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และการห่างไกลยาเสพติด

3) การบริหารตามหลักความโปร่งใส (Accountability) หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมายตรงข้าม หรือเกือบตรงข้ามกับการทุจริต คอร์รัปชัน โดยที่เรื่องทุจริตคอร์รัปชันให้มีความหมายในเชิงลบ และความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวกในเชิงบวก และให้ความสนใจในเชิงสงบสุข ประชาชนหรือผู้ปกครองเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ประชาชนหรือ ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาได้ตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจน ในการนี้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้มีความโปร่งใส ขออัญเชิญพระราชกระแสรับสั่ง ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ได้แก่ ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อย ก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ และในการบริหารงานในโรงเรียนควรยึดหลักดังนี้

การประยุกต์หลักธรรมาภิบาล “หลักความโปร่งใส” ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา

(1) งานวิชาการ ส่งเสริมให้ครูได้วัดและประเมินผลการเรียนด้วยความโปร่งใส ไม่ให้มีการทุจริตในการสอบ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการสถานศึกษา ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส และส่งเสริมให้มีการใช้ระบบข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2540 ในเรื่องการขอรายงานการวัดผลของผู้เรียน หรือคะแนนสอบทั้งภาคปฏิบัติ และภาคความรู้

(2) งานงบประมาณ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบภายใน มอบหมายให้มีผู้ปฏิบัติงานด้านการเงิน การบัญชี และการพัสดุด้วยความโปร่งใส และก่อนดำเนินงานตามโครงการขออนุมัติงบประมาณต่อคณะกรรมการสถานศึกษา และ เปิดเผยการใช้จ่ายงบประมาณให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบด้วย มีแผนการใช้จ่ายเงินตามแผนงาน โครงการอย่างชัดเจน คณะกรรมการสถานศึกษาได้รับรู้และอนุมัติงบประมาณ แผนงบประมาณมีความสัมพันธ์กับการใช้จ่ายจริง เปิดเผยงบประมาณให้ที่ประชุมผู้ปกครองทราบ เป็นต้น

(3) งานบริหารงานบุคคล หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อเลื่อนเงินเดือนด้วยความโปร่งใส ประเมินผลการปฏิบัติงานครูและบุคลากรระบบเปิด จัดทำคะแนนผลการปฏิบัติงานไว้ตรวจสอบ การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ให้ครูได้รับทราบร่วมกัน จัดสรรทุนการศึกษาหรือปัจจัยพื้นฐานให้กับนักเรียนอย่างโปร่งใส ครูและบุคลากรในโรงเรียนรับทราบงบประมาณร่วมกัน

(4) งานบริหารทั่วไป หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรับ นักเรียนเข้าเรียนด้วยความโปร่งใส ไม่มีอามิสสินบน แจ้างบประมาณแก่ผู้ปกครองทราบก่อน ดำเนินการ จัดให้มีการประชุมผู้ปกครองนักเรียนแต่ละภาคเรียน เป็นต้น

4) การบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น เป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และหรือ คณะทำงาน โดยให้ข้อมูล ความคิดเห็น แนะนำ ปรีกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ

การประยุกต์หลักธรรมาภิบาล “หลักการมีส่วนร่วม” ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา

(1) งานวิชาการ ส่งเสริมให้ครูทำงานแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการการศึกษาสภาพภายในและภายนอก การวางแผน การดำเนินการตามแผน และ การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประสานความร่วมมือกับชุมชนในการใช้แหล่งเรียนรู้ เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียน จัดตั้งเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อพัฒนาผู้เรียน เป็นต้น

(2) งานงบประมาณ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบ ภายใน มอบหมายให้มีผู้ปฏิบัติงานด้านการเงิน การบัญชี และการพัสดุเป็นคณะกรรมการร่วมกันจัดทำ บัญชีการเงิน การรับจ่าย การดำเนินการเรื่องจำหน่ายพัสดุที่มีงานรับผิดชอบ ระดมทรัพยากรจาก ชุมชนเพื่อพัฒนาการศึกษา ประสานความร่วมมือทางงบประมาณเพื่อการศึกษา ให้คณะกรรมการ สถานศึกษาเสนอความเห็นการใช้เงิน ให้ครูและบุคลากรเสนอแนะการใช้เงินเพื่อการศึกษา เป็นต้น

(3) งานบริหารงานบุคคล หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานแบบประชาธิปไตย ให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนให้ข้อเสนอแนะ เริ่มตั้งแต่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง สถานักเรียน ให้ครู และบุคลากรร่วมประเมินผลงานซึ่งกันและกัน ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรได้ร่วมกำหนดนโยบาย เป็นต้น

(4) งานบริหารทั่วไป หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้ ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนรับรู้ และตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกัน มีการทำงานเป็นทีม มีการจัดกิจกรรม ร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เป็นต้น

5) การบริหารตามหลักความรับผิดชอบ (Responsibility) หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจ ปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากกระทำของตนเอง

การประยุกต์หลักธรรมาภิบาล “หลักความรับผิดชอบ” ไปใช้ในการบริหาร สถานศึกษา

(1) งานวิชาการ ส่งเสริมให้ครูทำงานด้วยความรับผิดชอบโดยเฉพาะการเรียนการสอน กิจกรรมสอนซ่อมเสริม การวัดผลประเมินผลด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม การเอาใจใส่ต่อ นักเรียน ที่ตนเองรับผิดชอบสอน ส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ครูทำวิจัย ในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ส่งเสริมครูจัดกิจกรรมฝึกนักเรียนให้รับผิดชอบตัวเอง เป็นต้น

(2) งานงบประมาณ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบภายใน เพื่อตรวจสอบถ่วงดุลและการส่งเสริมความรับผิดชอบการปฏิบัติงานการเงินใน สถานศึกษา เป็นต้น

(3) งานบริหารงานบุคคล หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษากระจายงานในความรับผิดชอบให้กับบุคลากร ได้ช่วยกันรับผิดชอบ และมอบงานให้ทำตามความรู้ความสามารถ ความถนัดและประสบการณ์ในการทำงาน ส่งเสริมครูและบุคลากรยึดมั่นในจรรยาบรรณ วิชาชีพ ส่งเสริมครูและบุคลากรยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ

(4) งานบริหารทั่วไป หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบร่วมกัน เป็นหุ้นส่วนของปัญหา และร่วมกันแก้ไขปัญหา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จัดให้ครู บุคลากรรับผิดชอบเป็นที่ปรึกษาคุ้มหมู่บ้าน จัดให้ครู บุคลากรรับผิดชอบอยู่เวรยามสถานที่ราชการ

6) การบริหารตามหลักความคุ้มค่า (Cost – effectiveness or Economy) หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยบรรณคดีให้บุคลากรมีความประหยัด ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่าและรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

(1) งานวิชาการ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูทำการสอนโดยใช้สื่อประกอบการสอนเพื่อจะทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนจากแหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะการใช้ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้คุ้มกับงบประมาณที่ได้ลงทุนไป

(2) งานงบประมาณ หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณในการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เพื่อจะได้ทราบว่ามีความคุ้มค่า คุ้มทุนหรือไม่ และรายการใดมีการประหยัดงบประมาณ หรือใช้งบประมาณน้อยแต่ได้ผลเกิน ความคาดหมาย

(3) งานบริหารงานบุคคล หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษากระจายงานในความรับผิดชอบให้กับบุคลากร ได้ช่วยกันรับผิดชอบ และมอบงานให้บุคลากรได้ช่วยกันประหยัดพลังงาน ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดน้ำ ประหยัดไฟฟ้า ประหยัดวัสดุ เป็นต้น

(4) งานบริหารทั่วไป หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทำงานธุรการอย่างสม่ำเสมอ ช่วยกันรับผิดชอบดูแลอาคารสถานที่และช่วยกันรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สินราชการ และการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาก็เพื่อเป้าหมายสำคัญ คือการบรรลุผลผลิตของสถานศึกษา คือนักเรียนเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การบริหารงานในรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลนั้นจะเน้นที่การเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มั่นคง ไม่ล้มละลาย ไม่เสี่ยงต่อความเสียหาย พนักงานมีความมั่นใจในองค์กรว่าสามารถปฏิบัติงานในองค์กรได้ในระยะยาว การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารนั้น เพื่อให้องค์กรมีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากสังคม ปัจจุบันการบริหารงานในภาครัฐได้รับความสนใจจาก

ประชาชนเป็นอย่างมาก ในเรื่องของความโปร่งใสในการดำเนินงาน ดังนั้นการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในหน่วยงานของรัฐก็เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือศรัทธาว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันของหน่วยงานภาครัฐจะลดลง ซึ่งสิ่งที่จำเป็นในการบริหารงานของหน่วยงานในภาครัฐ คือการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร ได้แก่ (<http://www.bloggang.com/mainblog.php?2554>)

1) ภาวะรับผิดชอบตรวจสอบได้ ความรับผิดชอบ คือ บุคคล องค์กร และผู้ที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจ ซึ่งหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ ต้องมีภาวะความรับผิดชอบต่อสาธารณะ เกี่ยวกับการกระทำ กิจกรรม หรือการตัดสินใจใด ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสาธารณะ ความรับผิดชอบที่กล่าวมา หมายถึง การเปิดเผยข้อมูล การมีความยุติธรรม ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาค และตรวจสอบได้ โปร่งใส และดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมาย

2) ความโปร่งใส หมายถึง การตัดสินใจและการดำเนินการต่าง ๆ อยู่บนกฎระเบียบชัดเจน การดำเนินงานของรัฐบาลในด้านนโยบายต่าง ๆ นั้น สาธารณะชนสามารถรับทราบ และมีความมั่นใจได้ว่าการดำเนินงานของรัฐนั้นมาจากความตั้งใจในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายของนโยบาย

3) การปราบปรามการทุจริตและการประพฤติมิชอบ การที่องค์กรภาครัฐใช้อำนาจหน้าที่หรือการแสวงหาผลประโยชน์ในทางส่วนตัว เหล่านี้ถือเป็นการทุจริต และการประพฤติมิชอบ ทั้งต่อองค์กรภาครัฐเองและองค์กรในภาคเอกชน การปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานและการทำให้เกิดความโปร่งใส รวมไปถึงการปฏิรูประบบราชการจะเป็นเครื่องมือในการปราบปรามการฉ้อฉล และเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาล

4) การสร้างการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้กับประชาชน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจดำเนินนโยบาย มีส่วนร่วมในการควบคุมการปฏิบัติงานของสถาบัน การมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบและเรียกร้องในกรณีที่เกิดความสงสัยในกระบวนการดำเนินงานของรัฐได้เป็นอย่างดี

5) การสร้างกรอบทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หลักธรรมาภิบาลมีพื้นฐานการดำเนินการอยู่บนกรอบของกฎหมายโดยไม่เลือกปฏิบัติ มีการให้ความเสมอภาคเท่าเทียม และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย มีกฎหมายที่เข้มแข็ง มีการระบุงการลงโทษที่ชัดเจนและมีผลบังคับใช้ได้จะเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาระบบการปกครองเพื่อป้องกันการละเมิด หรือฝ่าฝืน การมีระบบกฎหมายที่ดีจะส่งเสริมการปกครองตามหลักนิติธรรม

6) การตอบสนองที่ทันการหลักธรรมาภิบาล หมายถึง การให้การตอบสนองที่ทันการต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในเวลาที่ทันการ

7) ความเห็นชอบร่วมกัน สังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันไป หลักธรรมาภิบาลจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานความต้องการที่แตกต่างให้บนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวมและขององค์กรเป็นหลัก

8) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในหลักธรรมาภิบาลนั้น ต้องการให้มีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

9) ความเสมอภาคและความเกี่ยวข้อง หลักธรรมาภิบาลจะเน้นให้บุคลากรทุกคนในองค์การรู้สึกมีส่วนร่วมหรือรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับองค์การ บุคคลสามารถมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมหลักที่จะช่วยสร้างความเติบโตให้กับหน่วยงาน

สรุปได้ว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลทำให้องค์การสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์การภายนอกมีส่วนร่วม สถานศึกษาสามารถนำหลักธรรมาภิบาล คือ หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักการตอบสนอง หลักการรับผิดชอบต่อสังคม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักมุ่งเน้นฉันทามติ มาประยุกต์ใช้ในการ บริหารงานทั้ง 4 ด้าน คือ งานวิชาการ งานแผนงานงบประมาณ งานบริหารงานบุคคล และงานบริหารทั่วไป

4. การบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษ

4.1 ประวัติและความเป็นมา

ความเป็นมาของศูนย์การศึกษาพิเศษ จากพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ในมาตรา 4 กล่าวถึงความหมายของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการว่าการเสริมสร้างสมรรถภาพ หรือการเสริมสร้างความสามารถของคนพิการให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยอาศัยวิธีการทางการแพทย์ ทางการศึกษา ทางสังคม และการฝึกอาชีพ เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงาน หรือดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนปกติพึ่งพาตนเองได้ไม่เป็นภาระของสังคม วิธีการเสริมสร้างความสามารถของบุคคลพิการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ วิธีทางการศึกษา ทางสังคม และการฝึกอาชีพ เป็นส่วนที่กระทรวงศึกษาธิการต้องรับผิดชอบดำเนินการ โดยการจัดบริการทางการศึกษาให้ทั่วถึงอย่างมีคุณภาพ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเห็นชอบในหลักการและมาตรการการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2542 ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ และเห็นชอบกับยุทธศาสตร์การดำเนินการ โดยให้มีศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด ทำหน้าที่จัดการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมของบุคคลพิการ สนับสนุนการเรียนการสอน บริการสื่อสิ่งอำนวยความสะดวก และความช่วยเหลืออื่นใดที่เกี่ยวข้อง อันเป็นการลดข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น และเป็นการเพิ่มโอกาสให้บุคคลพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพตามความต้องการจำเป็นและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นไปตามศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อการดำรงตนอย่างเป็นสุขในสังคม

โดยกรมสามัญศึกษาเสนอกระทรวงศึกษาธิการประกาศจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 13 ศูนย์ เป็นลำดับ ดังนี้

ครั้งที่ 1 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2539 ประกาศจัดตั้ง ศูนย์การศึกษาพิเศษ ดังนี้

- 1) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 3 จังหวัดสงขลา
- 2) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่น
- 4) ศูนย์การศึกษาพิเศษ ส่วนกลาง กรุงเทพมหานคร

ครั้งที่ 2 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ประกาศจัดตั้ง ศูนย์การศึกษาพิเศษ ดังนี้

- 1) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 10 จังหวัดอุบลราชธานี

ครั้งที่ 3 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ประกาศจัดตั้ง ศูนย์การศึกษาพิเศษ ดังนี้

- 1) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม
- 2) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 4 จังหวัดตรัง
- 3) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 5 จังหวัดสุพรรณบุรี
- 4) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก

ครั้งที่ 4 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2543 ประกาศจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ ดังนี้

- 1) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 2 จังหวัดยะลา
- 2) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี
- 3) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 11 จังหวัดนครราชสีมา
- 4) ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 12 จังหวัดชลบุรี

ในปี พ.ศ. 2543 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด จำนวน 63 ศูนย์ ให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา และส่วนกลาง รวม 13 ศูนย์ ทำหน้าที่เป็นศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด ซึ่งเป็นที่ตั้งศูนย์ด้วย ดังนั้นในปัจจุบันศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดจึงมีทั้งหมด 76 ศูนย์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเขตภาคใต้ จำนวน 14 ศูนย์ เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูลและการศึกษาข้อมูลในเชิงลึก

จากการดำเนินงานตามโครงการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการและมาตรการการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการดังกล่าว เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 ไว้ดังนี้

- 1) การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการที่อยากเรียนให้ได้เรียน จะต้องคำนึงถึงคุณภาพ และการกระจายบริการให้ทั่วถึง และให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบการให้บุคคลพิการเรียนร่วมกับคนปกติ และมีโรงเรียนหรือชั้นเรียนพิเศษ เพื่อเตรียมความพร้อม โดยให้มีบุคลากรที่ได้รับการอบรมพัฒนาให้เป็นครูการศึกษาพิเศษ และเปิดโอกาสให้บุคคลพิการได้รับการศึกษาพิเศษนอกระบบโรงเรียน มีการผลิตครูและการศึกษาวิจัยหาองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการ โดยกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และส่งเสริมให้เอกชนมีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการให้มากยิ่งขึ้น

- 2) การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการควรเน้นที่การมีชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติที่กระจายไปในระดับอำเภอ เพื่อนักเรียนที่พิการได้เข้าเรียนใกล้บ้านและให้มีศูนย์การศึกษาพิเศษ (สำหรับบุคคลพิการ) ในระดับเขตการศึกษาและระดับจังหวัด เพื่อให้รับผิดชอบเตรียมความพร้อม และช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการ แก่ครู – อาจารย์ในโรงเรียนที่เปิดให้มีการเรียนร่วม ซึ่งมีทั้งโรงเรียนของรัฐและเอกชนในระบบส่งต่อ

4.2 นโยบายการศึกษาพิเศษเพื่อบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

การบริหารงานสถานศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษานั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่สถานศึกษาจะต้องใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของสถานศึกษา คือ นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการโดยตรงจะอยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการไว้ดังนี้

1) ด้านการบริการ ให้บุคคลพิการได้เรียนตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการ โดยเน้นให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ให้โอกาสบุคคลพิการ ได้เรียนทั้งด้านภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ในหลักสูตรสายสามัญและให้ฝึกวิชาชีพเพิ่มเติมไปด้วย เพื่อให้บุคคลพิการสามารถพัฒนาตนเองให้เพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้

2) ด้านโอกาสทางการศึกษา ให้บุคคลพิการได้รับการศึกษาทัดเทียมกับเด็กปกติ และให้บุคคลพิการหญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา

3) ด้านการจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลพิการทุกคนที่อยากเรียนต้องได้เรียน โดยขยายการบริการทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เน้นการเรียนร่วมและการจัดให้สอดคล้องกับประเภทและระดับของความพิการ

4) ด้านการรับนักเรียน ต้องมีการปรับ กฎ ระเบียบให้เอื้อต่อการรับบุคคลพิการทุกคน และให้รับตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการ โดยรัฐควรเพิ่มบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม ให้ทั่วถึงทั้งในเขตเมืองและชนบท ต้องทำทะเบียนเพื่อรับรองความพิการที่ต้องได้รับการช่วยเหลือตามกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกในการศึกษาของบุคคลพิการ

5) ด้านหลักสูตร ต้องพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับประเภทและระดับของผู้พิการ โดยให้เด็กเป็นหลักในกระบวนการเรียนรู้ เรียนด้วยตนเองจากการฝึกปฏิบัติ ให้บุคคลพิการทุกประเภทสามารถสื่อความหมายและปรับพฤติกรรมให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

6) ด้านบริหารการศึกษา ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการเป็นหน่วยงานกลาง และกำกับการบริหาร โดยประสานกับกรมและจังหวัด และระดมความร่วมมือจากสถานศึกษา และสถานพยาบาลมาร่วมกันจัด และต้องสำรวจจำนวนบุคคลพิการให้ตรงความเป็นจริง รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจถึงการบริการทางการศึกษา และฝึกอบรมพ่อแม่ผู้รู้จักดูแลลูกพิการตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการ

7) ด้านทรัพยากร ให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรและวิชาการแก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษา เพื่อบุคคลพิการ และให้ภาคเอกชน ชุมชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษาเพื่อให้การดำเนินงานมีคุณภาพทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ โดยจะพิจารณาให้หน่วยงานการศึกษาเพื่อคนพิการ ซึ่งอาจพัฒนาไปเป็นองค์การมหาชนในอนาคต หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ

8) ด้านบุคลากร ให้สถาบันอุดมศึกษาปรับปรุงการผลิตครูการศึกษาพิเศษให้พอเพียง และมีคุณภาพ และให้มีรายวิชาการศึกษาพิเศษในหลักสูตรการฝึกหัดครู นอกจากนี้พัฒนาครูประจำการให้มีเทคนิคการสอนที่ทันสมัยตามหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

9) ด้านการประเมินคุณภาพ จัดให้มีเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสำหรับการศึกษาเพื่อคนพิการโดยเฉพาะ และมีระบบประเมินคุณภาพผู้สอนผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีคณะกรรมการร่วมประเมิน ประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรคนพิการ และผู้ปกครอง

10) ด้านการส่งเสริมเอกชน ส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชน และองค์กรเอกชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลพิการทุกระดับ ทุกระบบ และทุกรูปแบบ โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรให้เท่าเทียมกับการจัดการศึกษาของรัฐ

สรุปได้ว่า นโยบายการศึกษาพิเศษเพื่อบุคคลพิการ จะเร่งขยายและกระจายโอกาสทางการศึกษาพิเศษเพื่อบุคคลพิการ ให้บุคคลพิการทุกคนที่อยากเรียนได้เรียน ให้ได้เรียนตั้งแต่ แรกเกิดหรือแรกพบความพิการ ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยทัดเทียมกับเด็กปกติ และมีสิทธิเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา และจัดให้สอดคล้องกับประเภทและระดับของความพิการ และให้บุคคลพิการได้เรียนทั้งด้านภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ในหลักสูตร สายสามัญ และให้ฝึกวิชาชีพเพิ่มเติมไปด้วย โดยปรับ กฎ ระเบียบให้เอื้อต่อการรับบุคคลพิการทุกคน จัดทำทะเบียนเพื่อรับรองความพิการที่ต้องได้รับการช่วยเหลือตามกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกในการศึกษาของบุคคลพิการ พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับประเภทและระดับของผู้พิการ โดยให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถสื่อความหมาย และปรับพฤติกรรมให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ให้มีคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการ เป็นหน่วยประสานงานกลาง และกำกับการบริหารฝึกอบรมให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงการดูแลลูกพิการให้สถาบันอุดมศึกษาผลิตครูการศึกษาพิเศษให้พอเพียงและมีคุณภาพ และให้มีเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสำหรับการศึกษาเพื่อคนพิการ โดยเฉพาะและมีระบบประเมินคุณภาพผู้สอนผู้บริหารสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลพิการ ทุกระดับ ทุกระบบและทุกรูปแบบ โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรให้เท่าเทียมกับการจัดการศึกษาของรัฐ

4.3 บทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษ

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2548) กล่าวว่า การจัดการในศูนย์การศึกษาพิเศษเป็นการจัดให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแก่เด็กพิการและครอบครัว และเตรียมความพร้อมแก่เด็กพิการวัยก่อนเข้าเรียนหรือผู้พิการภายหลังก่อนส่งกลับไปเรียนร่วม โดยได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษแต่ละระดับไว้ดังนี้

1) บทบาทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด จากประกาศการจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด ได้ระบุถึงบทบาทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด คือ เป็นศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม และเตรียมความพร้อมของคนพิการ จัดการศึกษา สนับสนุนการเรียนการสอน จัดสื่อ จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ให้บริการ และความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้อง จัดครูเดินสอนแก่คนพิการและสถานศึกษา

นอกจากนี้ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำเสนอบทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด ซึ่งสามารถสรุปบทบาทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด ได้ดังต่อไปนี้

- (1) นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
 - (2) จัดทำและจัดสรรงบประมาณแก่สถานศึกษา
 - (3) เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ
 - (4) ประสานงานด้านการศึกษาสำหรับคนพิการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - (5) ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมคนพิการ
 - (6) จัดระบบส่งต่อคนพิการและสร้างเครือข่ายการทำงานกับสถานศึกษาและชุมชน
 - (7) จัดระบบสนับสนุนการเรียนการสอน จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา รวมถึงการจัดครูเดินสอนแก่คนพิการและสถานศึกษา
 - (8) จัดการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมคนพิการ
 - (9) ส่งเสริม ประสานงาน และร่วมจัดแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลให้แก่คนพิการ
 - (10) การจัดการศึกษาแก่บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง โดยจัดให้มีศูนย์การเรียนในโรงพยาบาลที่อยู่ในจังหวัดและเขตพื้นที่การศึกษา
 - (11) จัดทำรายงานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของศูนย์การศึกษาพิเศษ
 - (12) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย
- (สรุปผลการปฏิบัติงานศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดชุมพร, 2550)
- 2) บทบาทหน้าที่ของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา
 - (1) จัดการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมของบุคคลพิการ
 - (2) วางแผนกำหนดนโยบายแผนงานการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการแห่งชาติ และนำนโยบายระดับชาติไปสู่การปฏิบัติ
 - (3) จัดทำ ส่งเสริมและประสานงาน การจัดทำโปรแกรมการศึกษาเฉพาะบุคคลให้บุคคลพิการ
 - (4) จัดทำระบบส่งต่อบุคคลพิการ ประสานงานและกำกับดูแล การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการในเขตการศึกษาที่รับผิดชอบ
 - (5) จัดระบบสนับสนุนการเรียนการสอน จัดสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใด รวมถึงการจัดครูเดินสอนแก่บุคคลพิการ และสถานศึกษา
 - (6) วิจัยและพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการศึกษา สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์สำหรับบุคคลพิการทุกประเภท
 - (7) พัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรที่จัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการ
 - (8) นิเทศ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการในเขตพื้นที่ ความสำเร็จ
 - (9) เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศในด้านการศึกษาเพื่อบุคคลพิการ ระดับเขตการศึกษา
 - (10) ประสานงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - (11) จัดทำและจัดสรรงบประมาณสนับสนุน การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการ

- (12) จัดทำรายงาน การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลพิการในเขตการศึกษา
- (13) จัดตั้งสหวิทยาเขตเพื่อบุคคลพิการ สำหรับสถานศึกษาเพื่อบุคคลพิการในเขตบริการ
- (14) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ตามที่ได้รับมอบหมาย

(กองการศึกษาเพื่อคนพิการ, 2544)

4.4 สภาพการบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษ

การบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามนโยบายที่วางไว้ ผู้บริหารต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ งานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากการบริหารจัดการงานในหน่วยงานอื่น ๆ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (<http://special.obec.go.th/thGuppy/articles.php?lng=th&pgs=84>) ได้มีการแบ่งการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน ซึ่งผู้วิจัยพอสรุปได้ดังนี้

1) การบริหารงานทั่วไปของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส อันเป็นหน้าที่หลักของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษให้ดำเนินไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งปฏิบัติงานตามภารกิจที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส อันได้แก่ คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ และเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษของครูการศึกษาพิเศษ และครูการศึกษาพิเศษกรณีเรียนร่วม โดยแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านช่วยอำนวยความสะดวกและบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
2. ศึกษา วิเคราะห์ และเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับงานที่นำเสนอผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษโดยตรง
3. ปฏิบัติงานธุรการ สารบรรณ งานบริหารทั่วไป ของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
4. บริหารการเงิน การบัญชี การพัสดุ และการงบประมาณในสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
5. จัดประชุมและรายงานการประชุมของผู้อำนวยความสะดวกสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
6. ประสานราชการกับกลุ่มต่าง ๆ ภายในและภายนอกสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
7. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ และผู้ด้อยโอกาสและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
8. ติดตามและรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้บังคับบัญชา
9. สนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย
10. ดำเนินการจัดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ เช่น ถวายพระพรชัยมงคล, ถวายพานพุ่ม/พวงมาลา เติงพาเทรดในวันสำคัญ
11. ติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการบริจาคและเครื่องหมายตอบแทน
12. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

- (2) ด้านเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ มีหน้าที่เกี่ยวกับ
1. ติดต่อประสานงานกับคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ
 2. จัดประชุมและจัดทำรายงานการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ
 3. ติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวกับการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ
 4. ติดตามผลการดำเนินงานตามมติการประชุมของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ

5. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(3) ด้านค่าตอบแทน มีหน้าที่เกี่ยวกับดำเนินการให้ข้าราชการครูซึ่งดำรงตำแหน่งครูการศึกษาพิเศษ และครูการศึกษาพิเศษกรณีเรียนร่วมได้รับเงิน พ.ค.ศ. ซึ่งเป็นเงินเพิ่มพิเศษที่จ่ายควบกับเงินเดือนตามระเบียบ ก.ค. ว่าด้วยเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษของครูการศึกษาพิเศษ และครูการศึกษาพิเศษกรณีเรียนร่วม พ.ศ. 2539

(4) ด้านกิจการพิเศษ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานทั่วไปของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ การประสานงานในกิจการคนพิการและผู้ด้อยโอกาส การแสดงผลผลิตนักเรียน งานวันคนพิการสากล งานวันคนพิการ และงานที่ไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มใดโดยเฉพาะ

สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปของศูนย์การศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับงานธุรการ และสารบรรณ งานแผนงาน งานจัดระบบการบริหารและพัฒนางานองค์กร งานประชาสัมพันธ์ งานจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา งานประสานงานภายในและส่วนราชการอื่น งานดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม งานประกันคุณภาพการศึกษา งานโภชนาการและบริการทั่วไป งานยานพาหนะ งานติดตามประเมินผลและรายงาน

2) การบริหารงานวิชาการของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เน้นหลักการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยรวม คือ จัดทำข้อเสนอนโยบายและแผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาปฐมวัย นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประเมินและรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระทรวงศึกษาธิการ ประสาน ส่งเสริม และดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของคนพิการ ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรืองานที่ได้รับมอบหมาย โดยแบ่งงานความรับผิดชอบออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านมาตรฐานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจากระเบียบกฎหมาย มาตรฐาน หลักสูตร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ
2. ประสานและร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำมาตรฐานการศึกษา

3. จัดทำมาตรฐานการจัดการศึกษาต่าง ๆ สำหรับคนพิการ เช่น - มาตรฐานวิชาชีพครูการศึกษาพิเศษ - มาตรฐานสถานศึกษา - มาตรฐานวิทยาการ

4. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษานำมาตรฐานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการไปใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

5. กำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามตามมาตรฐาน

6. ส่งเสริม สนับสนุน สถานศึกษาให้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาในทุกด้านให้เป็นไปตามมาตรฐานการจัดการศึกษา

7. พัฒนา ปรับปรุงมาตรฐานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการให้เหมาะสมกับสภาพของคนพิการในแต่ละประเภท แต่ละท้องถิ่น

8. ส่งเสริม กำกับ ติดตาม ดูแลให้สถานศึกษาทุกแห่ง ดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยประสานความร่วมมือกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

9. ส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาทุกแห่งให้เตรียมพร้อมสำหรับรองรับการประเมินภายนอก

10. กำกับติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานในความรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา

11. บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจแก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

12. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(2) ด้านหลักสูตรสำหรับคนพิการ

1. งานหลักสูตรการศึกษาสำหรับคนพิการ

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจากระเบียบ กฎหมาย มาตรฐานหลักสูตร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

1.2 ประสานและร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำหลักสูตรการศึกษาสำหรับคนพิการทุกประเภท

1.3 จัดทำและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสำหรับคนพิการ (หลักสูตรแกนกลาง) ให้เป็นไปตาม นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของกระทรวงศึกษาธิการ

1.4 จัดทำคู่มือแนวปฏิบัติการใช้หลักสูตรการศึกษาสำหรับคนพิการให้กับสถานศึกษา ครู อาจารย์ บุคลากรที่เกี่ยวข้องใช้ในการจัดการศึกษาให้กับคนพิการ

1.5 ส่งเสริม กำกับ ติดตาม ให้สถานศึกษานำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพความพิการของนักเรียนและท้องถิ่น

1.6 จัดทำคู่มือแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ให้ความรู้ ทำความเข้าใจให้กับผู้บริหาร ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

1.7 จัดทำแนวทางการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องเป็นไปตามเนื้อหา
 ขอบข่ายของหลักสูตร

1.8 ส่งเสริม กำกับ ติดตามให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติม
 จากกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมสอน กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมอื่น ๆ
 ตามความเหมาะสม

1.9 พัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับคนพิการให้
 สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และนโยบายของรัฐบาลตามสภาพความ
 จำเป็นและ ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมยุคโลกาภิวัตน์

1.10 ผลิต เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ หลักสูตรการศึกษาสำหรับคน
 พิการ ให้บิดา มารดา ผู้ปกครองคนพิการ บุคคลในชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับ
 ทราบและเข้าใจ ในเนื้อหาสาระของหลักสูตร

1.11 กำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานในความ
 รับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา

1.12 บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจแก่บุคคล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.13 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2. งานหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรเพื่อรองรับการให้บริการคนพิการตามกฎ
 กระทรวงฯ

2.1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจาก
 ระเบียบ กฎหมาย มาตรฐาน หลักสูตร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับ
 คนพิการ การให้บริการคนพิการตามกฎหมายกระทรวง ฯ

2.2 สืบค้นและรวบรวมข้อมูลความต้องการจำเป็นของคนพิการทุก
 ประเภท เพื่อพิจารณากำหนด หลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการของคนพิการ

2.3 ประสานและร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องจัดทำ
 หลักสูตรฝึกอบรม ระบุขั้นเพื่อรองรับการให้บริการคนพิการตามกฎหมายกระทรวงฯ

2.4 แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณารับรองหลักสูตรและวิทยากรประจำ
 หลักสูตรฝึกอบรมฯ

2.5 นำเสนอหลักสูตรและวิทยากรประจำหลักสูตรให้เสนอคณะกรรมการ
 รับรองหลักสูตรพิจารณา รับรองหลักสูตรและวิทยากรประจำหลักสูตรก่อนนำไปใช้อบรม

2.6 ส่งเสริม กำกับ ติดตามให้ศูนย์การศึกษาพิเศษหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 ดำเนินการฝึกอบรม พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาพิเศษ ตามหลักสูตรที่กำหนดเพื่อขึ้นบัญชีเป็นผู้
 ให้บริการคนพิการ ตามกฎหมายกระทรวงฯ

2.7 ติดตาม ประเมินคุณภาพการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด

2.8 จัดทำทะเบียนบัญชีรายชื่อหลักสูตรการฝึกอบรมวิทยากรประจำ
 หลักสูตรและผู้ผ่านการฝึกอบรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการแก่คนพิการตามกฎหมายกระทรวงฯ ให้ชัดเจน
 ถูกต้องเป็นปัจจุบัน เพื่อสะดวกในการเรียกใช้และตรวจสอบข้อมูลคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.9 กำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผล การให้บริการของผู้ผ่านการฝึกอบรม

2.10 สังเคราะห์ วิเคราะห์ วิจัย เพื่อการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมให้เหมาะสม เพียงพอ และ สอดคล้องกับต้องการจำเป็นของคนพิการเพื่อให้บริการ

2.11 รายงานผลการดำเนินงานในความรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา

2.12 บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจแก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.13 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(3) ด้านวิจัย พัฒนา และประเมินคุณภาพการศึกษาสำหรับคนพิการแบ่งเป็น 4 งาน ดังนี้

1. งานวิจัยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์นโยบาย กฎหมาย ระเบียบ หลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนา การเรียนรู้และคุณลักษณะของผู้เรียน

1.2 วิจัย และพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และคุณลักษณะของผู้เรียน

1.3 รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ และคุณลักษณะของผู้เรียน เผยแพร่ให้ครู สถานศึกษา ผู้ปกครอง หน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องนำไปใช้

1.4 บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจแก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.5 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2. งานวิจัยพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2.1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์นโยบาย กฎหมาย ระเบียบ หลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2.2 วิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ อาทิ การจัดสภาวะแวดล้อมในสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2.3 ให้คำปรึกษา แนะนำ และนำทางสำหรับสถานศึกษา ผู้ปกครอง และองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2.4 รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เผยแพร่ให้ผู้บริหารทั้งในและนอกสถานศึกษานำไปใช้

2.5 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

3. งานส่งเสริมการวิจัย

3.1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์นโยบาย กฎหมาย ระเบียบ หลักการ แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริม

ให้บุคลากรและหน่วยงานทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการศึกษาสำหรับ
คนพิการ

3.2 พัฒนาครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้
ความสามารถในการวิจัย เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

3.3 ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณการทำวิจัย เพื่อพัฒนาการ
จัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา

3.4 ติดตามและประเมินผลการดำเนินการวิจัยของครูและบุคลากรทางการ
ศึกษา

3.5 รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวทางการจัดทำ
วิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการเพื่อเผยแพร่ให้บุคคลและหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องนำไปใช้

3.6 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

4. งานส่งเสริมและพัฒนาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

4.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนา เทคนิควิธี นวัตกรรม และ ระบบการ
วัดและประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนพิการและสอดคล้องกับหลักสูตร
การศึกษาสำหรับคนพิการ

4.2 กำหนดแนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินพัฒนาการ และการ
เรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนพิการ และสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาสำหรับคนพิการ

4.3 คิดค้นรูปแบบ/วิธีการวัดและประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้รูปแบบ
ใหม่ ๆ เฉพาะเรื่องที่เหมาะสมกับผู้เรียนพิการ

4.4 ส่งเสริมการพัฒนาการวัดและประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของ
ผู้เรียนพิการตามหลักสูตรสถานศึกษา

4.5 พัฒนาบุคลากรระดับเขตพื้นที่ และสถานศึกษาเกี่ยวกับการวัดและ
ประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียนพิการตามหลักสูตรสถานศึกษา

4.6 สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและ
เครื่องมือวัดและประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่พิการและสอดคล้องกับ
หลักการของหลักสูตรการศึกษาสำหรับคนพิการ และหลักสูตรสถานศึกษา

4.7 รวบรวม เผยแพร่ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูและสถานศึกษานำ
รูปแบบและเครื่องมือไปใช้ในการวัดและประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียนพิการ

4.8 ประเมินคุณภาพผู้เรียนพิการในระดับประเทศ

4.9 ติดตาม และประเมินผลการดำเนินการของสถานศึกษาและเขตพื้นที่ใน
การวัดและประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียนพิการ

4.10 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(4) ด้านประสานและพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจากระเบียบ กฎหมาย มาตรฐาน หลักสูตร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2. ประสานเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับคนพิการ นำมาใช้ในการติดตาม ตรวจสอบ และพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

3. จัดตั้ง ปรับปรุง พัฒนา ขยาย/ยุบ รับโอนสถานศึกษาสำหรับคนพิการ ตรวจสอบเอกสารสิทธิ์ที่ดินและจัดทำประวัติสถานศึกษา

1.1 ประสานการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพสำหรับคนพิการ ตลอดจนพัฒนา เครือข่ายทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย

1.2 สร้างและพัฒนาเครือข่ายและอำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานภายในและภายนอกกระทรวงศึกษาธิการเพื่อระดมความร่วมมือในการจัดการศึกษาและให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาสำหรับคนพิการ

1.3 พัฒนาระบบการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาสำหรับคนพิการทุกระดับและทุกประเภท

1.4 บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจแก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก กระทรวงศึกษาธิการ

1.5 กำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานในความรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา

1.6 ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(5) ด้านการจัดการเรียนร่วม / เรียนรวม

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจากระเบียบ กฎหมาย มาตรฐาน หลักสูตร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

2. ประสานและร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดการเรียนร่วม/เรียนรวม

3. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ทดลองเพื่อพัฒนารูปแบบ กระบวนการ วิธีการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม / เรียนรวม

4. วิจัย และพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนพิการ ในโรงเรียนเรียนร่วม / เรียนรวม

5. เสริมสร้างและพัฒนาเครือข่าย การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการแบบเรียนร่วม / เรียนรวม

6. พัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม/เรียนรวม

7. วัดผล ประเมินผลความก้าวหน้าทางการศึกษาของนักเรียนพิการเรียนร่วม/เรียนรวม

8. จัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับคนพิการและผู้เกี่ยวข้อง โดยนำวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

9. นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานการจัดการเรียนร่วม/เรียนรวม ต่อผู้บังคับบัญชาและเผยแพร่ต่อสาธารณชน

10. บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม/เรียนรวม แก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

11. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(6) ด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจากระเบียบ กฎหมาย มาตรฐาน หลักสูตร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล

2. ประสานและร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน โรงพยาบาล และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการศึกษาให้กับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

3. ประสานสนับสนุนและการจัดทำโครงการความร่วมมือในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก เจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ

4. กำหนดและพัฒนารูปแบบ กระบวนการ และวิธีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล

5. ประสานส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพเด็กเป็นรายบุคคลโดยร่วมมือกับโรงเรียนที่เด็กศึกษาอยู่

6. ประสานให้มีการจัดบุคลากร ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล

7. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน กับ กำกับ ติดตาม และการพัฒนาบุคลากรที่สอนเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงาน

8. สร้างและพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลให้คลุมทุกจังหวัด

9. กำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานในความรับผิดชอบ ต่อผู้บังคับบัญชา

10. บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล แก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

11. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการในศูนย์การศึกษาพิเศษ หมายถึง งานที่จัดการเกี่ยวกับงานค้นหา คัดแยก คัดกรอง ประเมินความพิการ งานให้บริการทางการศึกษา งานสร้างความตระหนัก ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วม งานกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรม พัฒนาผู้เรียนให้แก่เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล งานส่งเสริมสนับสนุนให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา งานส่งเสริมพัฒนาครู ผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้อง งานพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีฯ งานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

สัญลักษณ์ งานสนับสนุนการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย งานทะเบียนวัดผล งานติดตามประเมินผลและรายงาน

3) การบริหารแผนงานและงบประมาณของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มุ่งเน้นการ "วิเคราะห์ ปรับปรุง พัฒนา จัดทำ แผนพัฒนาการศึกษาพิเศษ แผนเป้าหมายบริการสาธารณะ เพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส โดยวิเคราะห์วางระบบสารสนเทศด้วยสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ให้บริการข้อมูล สารสนเทศได้ชัดเจน รวดเร็ว ตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ และพัฒนาระบบการจัดตั้ง-จัดสรร งบประมาณ การระดมทรัพยากร ในรูปแบบระบบมุ่งเน้นผลงาน (PBB) ด้วยการวิเคราะห์ วิจัย ติดตาม ประเมินผลทุกรูปแบบ ตลอดจนการจัดวางเครือข่าย พร้อมจัดทำแผนพัฒนาเชิงรุกเกี่ยวกับโครงการความร่วมมือกับองค์กรต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริการทางการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของคนพิการ 9 ประเภท และผู้ด้อยโอกาส 10 ประเภท โดยแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 6 ด้าน" ดังนี้

(1) ด้านแผนงานและโครงการ มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. วิเคราะห์จัดทำและเสนอรอบนโยบายด้านการศึกษาพิเศษ/การศึกษาสงเคราะห์ในรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน/นอกระบบโรงเรียน/ตามอัธยาศัยและอื่น ๆ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนด

2. วิเคราะห์จัดทำ แผนพัฒนาการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ในรูปแบบแผนกลยุทธ์ เพื่อกำหนดแนวทางการขอตั้งงบประมาณและการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร

3. วิเคราะห์ สังเคราะห์สารสนเทศที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำรายละเอียดโครงการพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษ/การจัดการศึกษาสงเคราะห์ในรูปแบบ Logical Framework ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

4. วิเคราะห์จัดทำ/เกณฑ์มาตรฐานและแผนเป้าหมายบริการสาธารณะของการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาสในรูปแบบ แผนเต็มรูป/แผนชั้นเรียนรายปีให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย (เด็กพิการ 9 ประเภท และเด็กด้อยโอกาส 10 ประเภท) และทุกรูปแบบการจัดการศึกษาด้านนี้ สำหรับการจัดตั้งงบประมาณและบริหารงบประมาณ ตลอดจนเพื่อการตัดสินใจพัฒนางานด้านนี้ของผู้บริหารระดับสูง

5. วิเคราะห์ ศึกษาผลงานวิจัย/ผลการประเมิน/แผนพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษของประเทศต่าง ๆ เช่น อเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่นและแคนาดา เพื่อประมวลผลจัดทำและพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและปรับปรุงแผนพัฒนาและกรอบนโยบายด้านการจัดการศึกษาพิเศษของประเทศไทยเสนอคณะรัฐมนตรี

6. ประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ เช่น สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ (สภาการศึกษาเดิม) สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ/กระทรวง สาธารณสุข/กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม/กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์/มูลนิธิองค์กรเอกชน/สภาคนพิการฯ /สถานทูตของประเทศต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการจัดทำแผนปรับปรุงแผนพัฒนาการศึกษาพิเศษแห่งประเทศไทย ให้ตรงตามความต้องการของคนพิการและผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มให้มากที่สุด

7. วิเคราะห์ จัดทำเอกสารคู่มือการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาพิเศษและการนำแผนสู่การปฏิบัติลงสู่สถานศึกษาในสังกัดและจัดประชุมปฏิบัติการปรับปรุงพัฒนาให้ต่อเนื่องครบวงจรและเผยแพร่แก่หน่วยงานเกี่ยวข้อง

8. ดำเนินการจัดประชุมอบรมพัฒนาและประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับเรื่องแผนงาน/โครงการด้านการจัดการศึกษาพิเศษในทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้กับสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

9. วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเชิงกลยุทธ์ของด้านการศึกษาพิเศษและการศึกษาวิเคราะห์ขององค์กร

10. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(2) ด้านงบประมาณและระดมทรัพยากร มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

1. ศึกษาวิเคราะห์ จัดทำ ข้อเสนอนโยบายประจำปี ในการจัดตั้งงบประมาณด้านการศึกษาพิเศษ เพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาสให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกรูปแบบการจัดการศึกษาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดไว้

2. ศึกษาวิเคราะห์ จัดทำพัฒนาเกณฑ์การจัดตั้งงบประมาณ/เกณฑ์การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาพิเศษให้ครอบคลุมเป้าหมายและรูปแบบการจัดการศึกษาด้านนี้

3. ศึกษา ระบุว่าด้วยการบริหารงบประมาณที่เกี่ยวข้อง และเอกสารคู่มือการจัดทำคำขอตั้งงบประมาณ เปรียบเทียบกับแผนพัฒนาการศึกษาพิเศษเชิงกลยุทธ์ แผนบริการเป้าหมายสาธารณะด้านการศึกษาพิเศษ ด้อยโอกาส รวมทั้งเกณฑ์การจัดตั้งงบประมาณในทุกงบรายจ่ายและทุกรายการที่วิเคราะห์ร่วมกับสำนักงบประมาณ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำเอกสารรายละเอียดคำขอจัดตั้งงบประมาณ รายจ่ายประจำปีและกรอบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้า ระยะปานกลาง (MTEF : Medium Term Expenditure Framework) ตามระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (PBB) ได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ

4. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องและจัดทำ 3 แผน ตามระบุว่าด้วยการบริหารงบประมาณแบบใหม่ของรัฐ โดยสำนักงบประมาณกำหนดไว้ คือ (1) แผนการปฏิบัติงาน (2) แผนการใช้จ่ายงบประมาณ และ (3) แผนความต้องการ ครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้างประจำปี ทั้ง 2 ส่วน คือ ส่วนได้รับแล้วตาม พ.ร.บ. งบประมาณรายจ่ายประจำปี กับส่วนแผนเพิ่มเติมล่วงหน้า เพื่อการวิเคราะห์ใช้เงินงบประมาณเหลือจ่ายประจำปี ได้อย่างถูกต้องมีทิศทางชัดเจน

5. ศึกษาวิเคราะห์ จัดทำ เอกสารคู่มือการจัดทำคำขอตั้งงบประมาณรูปแบบ PBB (Performance Based Budgeting) เฉพาะส่วนการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ในประเด็น งบลงทุนและงบบุคลากรให้สถานศึกษาในสังกัด (โรงเรียนศึกษาพิเศษ/ศูนย์การศึกษาพิเศษ ระดับเขต-จังหวัด/โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์) ได้ศึกษาและใช้ประกอบการจัดทำคำของบประมาณและประกอบการจัดทำ MTEF ในแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา

6. ศึกษาวิเคราะห์ จัดทำเอกสารคู่มือการบริหารงบประมาณ ตามระเบียบกฎหมายงบประมาณที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการขอโอนเปลี่ยนแปลงงบประมาณ และการขออนุมัติใช้เงินงบประมาณเหลือจ่าย ในด้านการศึกษาพิเศษ-การศึกษาสงเคราะห์ให้สถานศึกษาและถือปฏิบัติได้ถูกต้องทุกขั้นตอนและตามระยะเวลาที่กำหนด

7. จัดประชุมปฏิบัติการ/สัมมนาและฝึกอบรมแก่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการจัดตั้งงบประมาณ บริหารงบประมาณแบบ PBB ด้านการศึกษาพิเศษ การศึกษา สงเคราะห์ทุกรูปแบบต่อเนื่องกันกับระเบียบคู่มือของหน่วยเหนือที่เกี่ยวข้องได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากเดิม

8. ประสานงานกับกลุ่มงานอื่น/หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดองค์กรเดียวกันและต่างสังกัด เพื่อพัฒนาปรับปรุงกระบวนการจัดทำแผนหรือนำแผนพัฒนาฯ ลงสู่กระบวนการจัดตั้งงบประมาณ หรือระดมทรัพยากรจากองค์กรภายนอกได้ชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ถือปฏิบัติได้เสมอ

9. ศึกษาวិเคราะห์ จัดทำเอกสารประกอบการชี้แจงคำขอตั้งงบประมาณตามร่าง พ.ร.บ. งบประมาณรายจ่ายประจำปีต่อรัฐสภา โดยเฉพาะขั้นตอนการชี้แจงต่อคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณา ร่าง พ.ร.บ. งบประมาณรายจ่ายประจำปี ได้ครอบคลุมทุกประเด็นที่คณะกรรมการฯ และสำนักงบประมาณ กำหนด เช่น การจัดทำเอกสารภาพรวมด้านการศึกษา สงเคราะห์/ศึกษาพิเศษ(Presentation) โดยระบบ power-point และการจัดทำเอกสารรายละเอียดแบบรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณในอดีต 2-3 ปี งบประมาณจำแนกรายแผนงาน งานโครงการ งบรายจ่าย รวมทั้งรายละเอียดงบประมาณที่เสนอขอตั้งทั้งหมดทุกงบรายจ่ายเป็น รายการ พร้อมเกณฑ์และดัชนีชี้วัดความสำเร็จทั้งเชิงปริมาณ/คุณภาพ/เวลา/ต้นทุน ค่าใช้จ่าย ตลอดจนเอกสาร ประเด็นที่สาธารณชนสนใจ ในช่วงเวลาที่จะเข้าชี้แจงด้วยอย่างเป็นระบบมีรูปแบบชัดเจน

10. ศึกษาแผนเป้าหมายบริการสาธารณะในปีที่ขอจัดตั้งงบประมาณ เปรียบเทียบกับผลการรับนักเรียน (เป้าหมายบริการสาธารณะ) ได้จริงของปีการศึกษาในแต่ละปี งบประมาณ และสรุปผลข้อแตกต่างเพื่อเสนอปรับแผนการปฏิบัติงาน/แผนการใช้จ่ายงบประมาณ/ แผนความต้องการครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้างส่วนเพิ่มเติมได้ถูกต้องต่อสำนักงบประมาณและต่อการ จัดทำบัญชีจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายรายหัว/ นักเรียนตามมติ ค.ร.ม.ที่ว่าด้วยเรื่องนี้ทันกับระยะเวลา การบริหารงบประมาณเป็นสำคัญด้วย

11. ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านการบริหารงบประมาณ (สำนัก งบประมาณ/กรมบัญชีกลาง/สำนักต่าง ๆ ในองค์กรเดียวกัน) และจัดประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารงบประมาณในทุกงบรายจ่าย และทุกประเด็นปัญหาได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ

12. สนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

13. ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมาย

(3) ด้านข้อมูลและสารสนเทศ มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. วิเคราะห์ สังเคราะห์จัดทำข้อมูลและสารสนเทศ สำหรับการศึกษาพิเศษ เพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส ให้ครอบคลุมทุกรูปแบบการจัดการศึกษาด้านนี้ (ในระบบโรงเรียน/ นอกโรงเรียน/ตามอัธยาศัยและตามรูปแบบโรงเรียนประจำไป-กลับ/ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขต- จังหวัด/โรงเรียนทั่วไปที่รับนักเรียนพิการเรียนร่วม/สถานพยาบาลที่ขอให้มีการจัดบริการการศึกษา แก่นักเรียนพิการเจ็บป่วยเรื้อรังในสถานพยาบาล ฯลฯ)

2. ศึกษาจัดทำแบบสำรวจ รวบรวม และประมวลผลข้อมูลนักเรียนจริงแต่ละปีการศึกษา และวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแผนเป้าหมายบริการสาธารณะ รายงานต่อผู้บริหารและกลุ่มงาน/ด้านงานที่เกี่ยวข้องทันเวลาต่อการบริหารงานตามระบบมุ่งเน้นผลงานเสมอ

3. ศึกษาจัดระบบและเครือข่ายข้อมูลให้เชื่อมโยงกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้เครื่องมือคือเทคโนโลยีทันสมัย (คอมพิวเตอร์ และซอฟต์แวร์) รวมทั้งการจัดระบบ เผยแพร่ ข้อมูลสารสนเทศทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กรด้วยระบบ อินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้บุคคล กลุ่มงานและหน่วยงานเกี่ยวข้องใช้ประกอบการปรับปรุงพัฒนางานด้านนี้ต่อไป

4. วิเคราะห์ จัดทำ เอกสารคู่มือการเข้าถึงบริการสารสนเทศด้านการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาสได้ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เพื่อบริการคนพิการและผู้ด้อยโอกาสกับผู้ปกครองได้อย่างรวดเร็ว

5. เป็นวิทยากรจัดอบรม/ร่วมจัดอบรมด้านการวางระบบสารสนเทศและระบบเครือข่าย ด้านคนพิการและผู้ด้อยโอกาส แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

6. ส่งเสริมประสานงานกับร่วมจัดทำ และแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศระหว่างหน่วยงานในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงานอื่น

7. วิเคราะห์ ตรวจสอบและพัฒนาารูปแบบการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศด้านการจัด การศึกษา เพื่อคนพิการ-ผู้ด้อยโอกาสได้ชัดเจน ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และสนองการใช้งานของกลุ่มงาน/ด้าน/ฝ่ายอื่น ๆ ในองค์กรและต่อหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องได้ทันเวลา

8. สนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับมอบหมายเพิ่มเติม

9. นำสารสนเทศของทุกกลุ่มงาน ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทำการจัดเก็บเป็นระบบ เพื่อให้บริการทางด้านสารสนเทศแก่คนพิการ ผู้ปกครอง ผู้บริหารการศึกษา นักการศึกษา นักวิจัย นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาและบุคคลผู้สนใจทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ภายใต้กรอบการให้บริการที่ว่า "ทุกคำถามต้องมีคำตอบ"

10. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(4) ด้านวิจัย ติดตามและประเมินผล มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. ศึกษาวิเคราะห์ วิจัยสารสนเทศ/ประเด็นปัญหาอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส ในทุกรูปแบบการศึกษาและการให้บริการที่เน้นนักเรียนเป็น ศูนย์กลาง เพื่อเสนอผลต่อการปรับปรุง/ทบทวนนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาพิเศษ เพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาสได้ถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2. ศึกษา วิจัยและพัฒนาหลักเกณฑ์ความพร้อมและรายงานจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งการใช้ทรัพยากรทุกประเภท สำหรับการวางแผนและการบริหารจัดการศึกษาพิเศษ ด้านคนพิการและผู้ด้อยโอกาสทุกรูปแบบ

3. ศึกษา วิจัยและพัฒนาหลักเกณฑ์ความพร้อมและรายงานจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งการใช้ทรัพยากรทุกประเภท สำหรับการวางแผนและการบริหารจัดการศึกษาพิเศษ ด้านคนพิการและผู้ด้อยโอกาสทุกรูปแบบ

4. ศึกษา วิจัยและจัดระบบการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานขององค์กร สู่วิธีความสำเร็จตามผลผลิต/ผลลัพธ์/ตัวชี้วัดความสำเร็จ/วิสัยทัศน์องค์กร เพื่อเสนอระดับบริหารตัดสินใจปรับปรุงกระบวนการทำงานในองค์กร

5. วิเคราะห์ จัดระบบการติดตามผลการบริหารงบประมาณ รายจ่ายประจำปี ตามระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2545 (ระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน) กำหนดไว้ โดยจัดทำเอกสารคู่มือและแบบรายงานเปรียบเทียบแผน-ผล ทั้งเชิงปริมาณ /คุณภาพ /เวลา /ต้นทุน ค่าใช้จ่ายของแต่ละผลผลิต /ผลลัพธ์ที่ได้ตกลงกับสำนักงบประมาณไว้ตามแผนการปฏิบัติงาน /แผนการใช้จ่ายงบประมาณ ในแต่ละสถานศึกษา เข้าสู่ระบบองค์กรรวมของ องค์กร เสนอหน่วยงานเกี่ยวข้อง คือ สำนักงบประมาณ /รัฐสภา /กรมบัญชีกลาง /สตง. ได้ทันเวลาที่กำหนด (ทุก 15 วัน เมื่อสิ้นไตรมาส)

6. สนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับมอบหมาย

7. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(5) ด้านแผนความร่วมมือและโครงการต่างประเทศ มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. ศึกษา วิเคราะห์รวบรวมข้อมูลสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ต /เว็บไซต์ ด้าน องค์กรมูลนิธิเอกชน /สถาบันของรัฐต่าง ๆ ในต่างประเทศ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา พัฒนาคุณภาพและพัฒนางานอาชีพแก่นักเรียนพิการและด้อยโอกาสพร้อมจัดเป็นเอกสารคู่มือ เผยแพร่แก่หน่วยงานเกี่ยวข้อง

2. วิเคราะห์จัดระบบเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างองค์กรกับหน่วยงานต่างประเทศ ทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องต่อการจัดบริการการศึกษาพิเศษ /ให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ และจัดทำโครงการความร่วมมือกับต่างประเทศดังกล่าว โดยจัดสถานศึกษาในสังกัด เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง

3. ประสานงานกับสถานทูตของประเทศต่างๆและสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัด โครงการพัฒนาเด็กพิการ /ด้อยโอกาส /ครูและบุคลากรทางการศึกษาพิเศษ การศึกษาสงเคราะห์ในรูปแบบนักเรียนพิการต้นแบบ/ครูการศึกษาพิเศษต้นแบบ /บุคลากรการศึกษาพิเศษด้อยโอกาสต้นแบบ ฯลฯ

4. วิเคราะห์ จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนพิการ /นักเรียนด้อยโอกาสใน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์กับองค์กร/สถาบันการศึกษารูปแบบประจำไป-กลับในต่างประเทศ รวมทั้ง ครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านนี้ด้วย

5. ร่วมมือและจัดทำ แผนพัฒนาการศึกษาพิเศษ ด้านต่างประเทศ (ขอความช่วยเหลือ/แลกเปลี่ยนความรู้-วิชาการ-บุคลากร-นักเรียนระหว่างสถานศึกษาในสังกัดกับต่างประเทศ ฯลฯ)

6. ประสานงานกับกรมวิเทศสหการและหน่วยงานด้านต่างประเทศของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงาน ก.พ. จัดหาทุนการศึกษา /ทุน ฝึกอบรม หลักสูตรระยะสั้น-ระยะยาวในการพัฒนานักเรียนพิการและผู้ด้อยโอกาส

7. สนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

8. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(6) ด้านกองทุนการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. ศึกษา วิเคราะห์ เสนอความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนฯ

2. บริหารการเงิน การบัญชี การพัสดุ และการงบประมาณของกองทุนฯ

3. บันทึกข้อมูลของกองทุนฯ

4. จัดประชุมและรายงานการประชุมของคณะกรรมการกองทุนฯ

5. ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนฯ

6. ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนฯ

7. ติดตามประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานของกองทุนฯ

8. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า การบริหารงานงบประมาณ หมายถึง งานที่จัดการเกี่ยวกับงานจัดทำแผนงาน การจัดสรร และเสนอของบประมาณ งานระดมทรัพยากร ข้อมูลสารสนเทศ แผนความร่วมมือและโครงการต่างประเทศ การลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนกองทุนการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส งานบริหารการเงิน การบัญชี การพัสดุ และสินทรัพย์ งานติดตามประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน

4) การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งรับผิดชอบด้านงานเลขานุการ อ.ก.ค.ศ. การจัดแผนโครงสร้างอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่ง การสรรหาคัดเลือก การจัดทำข้อมูลทะเบียนประวัติข้าราชการและความดีความชอบ การจัดสวัสดิการ ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาบุคลากร กำกับ ติดตาม ดูแล เกี่ยวกับวินัย นิติกรรมสัญญาและงานคดีของข้าราชการรวมทั้งงานกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส ในสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านเลขานุการ อ.ก.ค.ศ. มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. ติดต่อประสานงานกับคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. การประชุมและติดต่อ นัดหมาย เตรียมเรื่อง เตรียมการประชุม การออกวาระ การประชุม จัดบันทึกรายงานการประชุม อ.ก.ค.ศ.

3. ดำเนินการเบิกจ่ายเบี้ยประชุม ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักให้กรรมการ

4. รวบรวม เก็บ ค้นหา และรายงานการประชุม

5. การติดตามผลการดำเนินงานตามมติการประชุมของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(2) ด้านสรรหา คัดเลือก บรรจุแต่งตั้ง และอัตรากำลัง มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลด้านโครงสร้างและอัตรากำลัง การเกลี่ยอัตรากำลังคนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. วางแผนอัตรากำลังคนกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะ

3. จัดทำมาตรฐาน คุณภาพงาน กำหนดภาระงานขั้นต่ำเพื่อประเมินบุคคลของข้าราชการพลเรือน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

4. การสรรหา คัดเลือก การสอบ บรรจุ แต่งตั้ง ทดลองปฏิบัติราชการ การย้าย การโอนการปรับวุฒิให้สูงขึ้น ของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

5. การรักษาการในตำแหน่งหรือรักษาราชการแทน การช่วยปฏิบัติราชการ

6. การขอกลับเข้ารับราชการ การออกจากราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

7. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เพื่อให้ได้รับวิทยฐานะสูงขึ้น

8. การประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

9. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(3) ด้านทะเบียนประวัติและบำเหน็จความชอบ มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. จัดทำข้อมูลสารสนเทศบุคลากรเพื่อประกอบการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. การจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. ประเมินผลการปฏิบัติงานและการพิจารณาความดีความชอบ เพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนและ ค่าจ้างการขอความดีความชอบกรณีพิเศษของข้าราชการพลเรือนและลูกจ้างและข้าราชการ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

4. บริหารงานบุคลากร ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ลูกจ้างในสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

5. ขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้แก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา และผู้ทำคุณประโยชน์แก่ทางการของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

6. การจัดทำและควบคุมบัญชีถือจ่าย และการให้ได้รับเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการครูและบุคลากรของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

7. การลาป่วยเกินกำหนด การลาป่วยเนื่องจากปฏิบัติหน้าที่ราชการ การขอพระราชทานเพลิงศพ

8. การขอหนังสือรับรองต่าง ๆ ให้แก่ข้าราชการพลเรือนและข้าราชการครูและลูกจ้างและบุคลากรทางการศึกษา ในสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

9. การขอบำเหน็จบำนาญ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (ก.บ.ข.)

10. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(4) ด้านส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร มีหน้าที่เกี่ยวกับ

1. การลาศึกษาต่อในประเทศ และต่างประเทศ และการศึกษาดูงาน ประชุมสัมมนา ในต่างประเทศของข้าราชการพลเรือน และข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. การส่งเสริม ยกย่อง เชิดชูเกียรติข้าราชการพลเรือน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ

4. ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือนสามัญ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

5. ฝึกอบรมครูเพื่อรับวุฒิบัตร พ.ค.ศ.
 6. ฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาพิเศษระยะสั้น และระยะยาว
 7. ฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหาร
 8. ประเมินคุณภาพการบริหารงานบุคคลและจัดทำรายงานประจำปีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาพิเศษ
 9. ดำเนินการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้รับวิทยฐานะสูงขึ้น
 10. ส่งเสริมและดูแลด้านสวัสดิการและเจ้าหน้าที่สัมพันธ์ให้กับข้าราชการพลเรือนในสำนักฯ และข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
 11. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย
- (5) ด้านวินัยและนิติการ มีหน้าที่เกี่ยวกับ
1. ดำเนินการเกี่ยวกับงานกฎหมายและระเบียบ งานนิติกรรมสัญญา งานเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิดและงานคดีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
 2. ดำเนินการเกี่ยวกับการยกย่องระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส
 3. ดำเนินการทางวินัย การอุทธรณ์ และการร้องทุกข์ตามกฎหมายของข้าราชการและลูกจ้างในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
 4. ดำเนินการเกี่ยวกับงานกฎหมาย และระเบียบ งานนิติกรรมสัญญา งานเกี่ยวกับความรับผิดชอบ การสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาให้แก่คนพิการอย่างเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง
 5. ปฏิบัติงานในลักษณะและฐานะที่ปรึกษาของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษและ หน่วยงานอื่นด้านกฎหมาย ระเบียบ คดี นิติกรรมสัญญา วินัย การอุทธรณ์ การร้องทุกข์
 6. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง งานติดต่อประสานงานกับคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาพิเศษและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานที่จัดการเกี่ยวกับงานวางแผนอัตรากำลัง การสรรหา คัดเลือก บรรจุแต่งตั้งอัตรากำลัง ด้านทะเบียนประวัติและบำเหน็จความชอบ การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน งานวินัยและนิติกร เครื่องราชอิสริยาภรณ์ งานความดีความชอบ และงานสวัสดิการบุคลากร

4.5 การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

การตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาเรื่องความสามารถเฉพาะและจุดอ่อนทางการศึกษาของแต่ละคนซึ่งความสามารถหรือจุดอ่อนเหล่านี้ของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษจะได้จากกระบวนการประเมินผลอย่างครบถ้วน และในการกำหนดหรือตัดสินใจว่าบุคคลที่มีความต้องการพิเศษคนใดไม่สามารถรับ

การศึกษาร่วมกับนักเรียนที่ไม่มีความต้องการพิเศษ รูปแบบต่าง ๆ ของบริการ การศึกษาพิเศษที่ควรมีไว้บริการในสภาพแวดล้อมที่มีอุปสรรคน้อยที่สุดนั้น ควรมีหลากหลายเพื่อรองรับความต้องการจำเป็นที่หลากหลายของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

1) ความหมายของการศึกษาพิเศษ

พัชรี จิวพัฒนกุล (2541) กล่าวว่า “การศึกษาพิเศษ” (Special Education) หมายถึง การให้การศึกษแก่ผู้เรียนเป็นพิเศษ ที่แตกต่างไปจากการศึกษาสำหรับเด็กปกติ ในด้านวิธีการสอน ขบวนการเนื้อหาวิชา การจัดประสบการณ์ (หลักสูตร) เครื่องมือ/อุปกรณ์การสอนที่จำเป็นตลอดจนการให้บริการจำเป็นต่าง ๆ ที่ต้องการแตกต่างจากเด็กปกติ

ผดุง อารยะวิญญู (2545) กล่าวว่า “การศึกษาพิเศษ หมายถึง การศึกษาที่จัดสำหรับเด็กปัญญาเลิศ เด็กปัญญาอ่อน เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์พฤติกรรม เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ และเด็กพิการซ้ำซ้อน ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่อาจได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดให้กับเด็กปกติ

ศรียา นิยมธรรม (2546) กล่าวว่า “การศึกษาพิเศษ” หมายถึง การให้การศึกษแก่ผู้เรียนเป็นพิเศษทั้งโดยวิธีการสอน การจัดดำเนินการวิธีการสอน และการให้บริการ ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ด้อยโอกาสและขาดความเสมอภาคในการได้รับสิทธิตามที่รัฐจัดการศึกษา ภาคบังคับให้แก่เด็กโรงเรียนทั่วไป ซึ่งสาเหตุแห่งความด้อยโอกาสนั้น เป็นผลมาจากสภาพความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปัญญาเลิศ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า “การศึกษาพิเศษ” เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีพิเศษให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ให้เขาได้รับการศึกษาและพัฒนาศักยภาพได้เต็มความสามารถตามอัตภาพ โดยใช้หลักสูตร เนื้อหา เทคนิควิธีการ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ครูผู้สอน การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ตลอดถึงการวัดและประเมินผลเป็นพิเศษที่แตกต่างไปจากเด็กปกติทั่ว ๆ ไป

2) ความหมายของเด็กพิเศษ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กรมวิชาการ, 2545) ให้ความหมายไว้ว่า “คนพิการ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศกำหนด

ผดุง อารยะวิญญู (2545) ได้กล่าวว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความต้องการทางการศึกษาแตกต่างไปจากเด็กปกติ การให้การศึกษสำหรับเด็กเหล่านี้จึงควรมีลักษณะแตกต่างไปจากเด็กปกติในด้านเนื้อหา วิธีการ และการประเมินผล

กล่าวโดยสรุป เด็กพิเศษ หรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความต้องการทางการศึกษาต่างไปจากเด็กปกติ อาจจะต่างไปในด้านของเทคนิค วิธีการ เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ หลักสูตร วิธีวัดและประเมินผลซึ่งเหมือนหรือตัดแปลงไปจากเด็กปกติ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความพิการของเด็กแต่ละประเภท

3) ประเภทของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

การจัดแบ่งประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งการแบ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นประเภท เพื่อเป็นการจัดให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนการจัดบริการ และการให้การช่วยเหลืออย่างเหมาะสมตามความต้องการ ด้วยเหตุนี้การจัดแบ่งประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษจึงมีความแตกต่างกันไปดังนี้

ผดุง อารยะวิญญู (2545) ได้จำแนกเด็กที่มีความต้องการพิเศษไว้ 12 ประเภท คือ

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
2. เด็กปัญญาอ่อนที่เรียนหนังสือได้
3. เด็กปัญญาอ่อนที่ฝึกได้
4. เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาต่ำมาก
5. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
6. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย
7. เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม
8. เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้
9. เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล
10. เด็กปัญญาเลิศ
11. เด็กออทิสติก
12. เด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน

กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดประเภทเด็กที่มีความต้องการพิเศษตามลักษณะที่ได้ดำเนินการจัดให้บริการทางการศึกษา โดยแบ่งเป็น (กรมสามัญศึกษา. 2544)

1. เด็กพิเศษประเภทตาบอด
2. เด็กพิเศษประเภทหูหนวก
3. เด็กพิเศษประเภทปัญญาอ่อน
4. เด็กพิเศษประเภทพิการทางร่างกาย รวมทั้งเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล
5. เด็กขาดโอกาสที่จะเรียน หรือเด็กศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กชาวป่า ชาวเขา ชาวเรือ ชาวเกาะ เด็กที่อยู่ในท้องถื่นทุรกันดาร หรือมีปัญหาทางสภาพภูมิศาสตร์ เด็กยากจนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียน เด็กกำพร้าบิดา มารดา ขาดผู้อุปการะ บุตรหลานของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ เด็กที่มีปัญหาทางสังคม หรือเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในลักษณะอื่น ๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการทางการศึกษา พ.ศ. 2552 ไว้ดังนี้

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น
2. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ

5. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
6. บุคคลที่มีความบกพร่องทางภาษาและการพูด
7. บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์
8. บุคคลออทิสติก
9. บุคคลพิการซ้อน

การพิจารณาบุคคลที่มีความบกพร่องเพื่อจัดประเภทของคนพิการ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงตาบอดสนิท ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 คนตาบอด หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็นมาก จนต้องใช้สื่อสัมผัสและสื่อเสียง หากตรวจวัดความชัดของสายตาดำดีเมื่อแก้ไขแล้ว อยู่ในระดับ 6 ส่วน 60 (6/60) หรือ 20 ส่วน 200 (20/200) จนถึงไม่สามารถรับรู้เรื่องแสง

1.2 คนเห็นเลือนราง หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็น แต่ยังสามารถอ่านอักษรตัวพิมพ์ขยายใหญ่ด้วยอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ หรือเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก หากวัดความชัดของสายตาดำดีเมื่อแก้ไขแล้วอยู่ในระดับ 6 ส่วน 15 (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 (20/70)

2. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยิน ตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึงหูหนวก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 คนหูหนวก หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถเข้าใจการพูดผ่านทางการได้ยินไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งโดยทั่วไปหากตรวจการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป

2.2 คนหูตึง หมายถึง บุคคลที่มีการได้ยินเหลืออยู่เพียงพอที่จะได้ยินการพูดผ่านทางการได้ยิน โดยทั่วไปจะใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งหากตรวจวัดการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยินน้อยกว่า 90 เดซิเบลลงมาถึง 26 เดซิเบล

3. บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตน (Functioning) ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคม/การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ทั้งนี้ได้แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

4. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

4.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว ได้แก่ บุคคลที่มีอวัยวะไม่สมบูรณ์หรือขาดหายไป กระดูกหรือกล้ามเนื้อผิดปกติ มีอุปสรรคในการเคลื่อนไหว ความบกพร่องดังกล่าวอาจเกิดจากโรคทางระบบประสาท โรคของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก การไม่สมประกอบมาแต่กำเนิด อุบัติเหตุ และโรคติดต่อ

4.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ ได้แก่ บุคคลที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรังหรือมีโรคประจำตัว ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา ซึ่งมีผลทำให้เกิดความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ

5. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติในการทำงานของสมองบางส่วนที่แสดงถึงความบกพร่องในกระบวนการเรียนรู้ที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน คือ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ในด้านที่บกพร่องได้ ทั้งที่มีระดับสติปัญญาปกติ

6. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องในการเปล่งเสียงพูด เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูดผิดปกติ หรือบุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องความเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูด การเขียนหรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหาและหน้าที่ของภาษา

7. บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์ ได้แก่ บุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติเป็นอย่างมาก และปัญหาทางพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์หรือความคิด เช่น โรคจิตเภท โรคซึมเศร้า โรคสมองเสื่อม เป็นต้น

8. บุคคลออทิสติก ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองบางส่วน ซึ่งส่งผลต่อความบกพร่องทางพัฒนาการด้านภาษา ด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีข้อจำกัดด้านพฤติกรรม หรือมีความสนใจจำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความผิดปกตินั้นค้นพบได้ก่อนอายุ 30 เดือน

9. บุคคลพิการซ้อน ได้แก่ บุคคลที่มีสภาพความบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง บุคคลที่มีความบกพร่องและมีความต้องการพิเศษทางการศึกษา 9 ประเภท ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ บุคคลออทิสติก บุคคลที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน

4) รูปแบบการจัดบริการการศึกษาพิเศษ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2523) ได้กล่าวถึงหลักการในการจัดการศึกษาพิเศษที่สำคัญคือ การจัดสถานการณ์ในการเรียนการสอนเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ จนสามารถพัฒนาไปสู่ระดับสูงสุดแห่งศักยภาพของแต่ละคน นั้นปรากฏว่านักการศึกษาพิเศษในประเทศต่าง ๆ ได้พยายามชักนำหรือกระตุ้นให้มีการจัดการศึกษาพิเศษ และบริการการศึกษาพิเศษให้แก่เด็กพิเศษประเภทต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ กันตามความจำเป็นและความเหมาะสม

นอกจากการจัดสถานเลี้ยงเด็ก และสถาบันแบบแยกเป็นโรงเรียนประจำสำหรับเด็กพิการ ซึ่งเป็นความคิดและการจัดดำเนินงานในสมัยแรก ๆ แล้ว ในปัจจุบันมีลักษณะการศึกษาพิเศษและบริการพิเศษให้แก่เด็กพิเศษหลายแบบ ซึ่งพอจะแบ่งออกได้อย่างกว้าง ๆ เช่น

1. จัดเป็นสถาบันซึ่งมีลักษณะเป็นโรงเรียนประจำที่มีบริการให้บริการการศึกษาอบรม และรักษาพยาบาลอยู่ด้วยกันสำหรับเด็กที่พิการอย่างหนัก
 2. บริการสอนพิเศษตามบ้านเรือนหรือเตียงผู้ป่วยในโรงพยาบาลสำหรับผู้เจ็บป่วยเรื้อรัง หรือต้องได้รับการรักษาพยาบาลอย่างใกล้ชิดอยู่เกือบตลอดเวลา
 3. จัดเป็นโรงเรียนพิเศษแบบประจำ
 4. จัดเป็นโรงเรียนพิเศษแบบไปมาในโรงเรียนที่เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านหรือเมือง หรืออาจจัดเป็นชั้นพิเศษอยู่ในโรงเรียนศูนย์กลางนี้
 5. จัดเป็นชั้นพิเศษอยู่ในโรงเรียนแบบไปกลับทั่วไป โดยอาจให้อยู่ในชั้นพิเศษตลอดเวลา หรือจัดแบบไปร่วมกิจกรรมกับชั้นอื่นในบางเวลา
 6. ให้เรียนในชั้นธรรมดาแต่ไปเรียนซ่อมเสริมกับครูพิเศษในห้องพิเศษหรือศูนย์ซ่อมเสริมเป็นบางเวลา
 7. ให้เรียนในชั้นธรรมดาแต่จัดบริการสอนพิเศษ ใช้สื่อการเรียนการสอนพิเศษ โดยครูประจำชั้นที่ได้รับการแนะนำ นิเทศ หรือช่วยเหลือเป็นพิเศษจากครูพิเศษหรือผู้เชี่ยวชาญประจำท้องถิ่น หรือประจำโรงเรียน
 8. ให้เรียนในชั้นธรรมดา แต่ครูประจำชั้นทุกคนผ่านการอบรม สามารถช่วยเหลือให้การศึกษาศิลปะตามสมควร
 9. การจัดระบบบริหารและให้บริการพิเศษแบบอื่น ๆ เช่น บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ บริการฝึกงาน และทำงานในโรงเรียนในอารักขา บริการให้การอบรมเด็กก่อนวัยเรียน บริการรับเลี้ยงเด็กพิการเป็นกลุ่มเล็ก ๆ บริการรับเลี้ยงเด็กพิการเป็นบุตรบุญธรรม บริการรับเลี้ยงเด็กพิการเป็นการชั่วคราว บริการค่ายพักฤดูร้อน ค่ายพักกลางวัน และบริการเพื่อสังคมและสันตนาการแบบอื่น ๆ
- ดังนั้นแนวทางในการจัดการศึกษาพิเศษที่จะให้ได้ผลดีแก่เด็กพิเศษและประหยัดด้านงบประมาณทางหนึ่งคือ การจัดการศึกษาให้เด็กพิเศษเข้าเรียนร่วมกับเด็กในโรงเรียนปกติ ยกเว้นเด็กที่มีความพิการซ้ำซ้อน ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือปรับตัวไม่ได้ ซึ่งต้องจัดให้เรียนในโรงเรียนพิเศษ หรือถ้าช่วยเหลือแก้ไขบำบัดจนสามารถเข้าเรียนร่วมได้ก็ควรจัดให้เข้าเรียนร่วม

รูปแบบการจัดการศึกษาเด็กพิเศษแบบเรียนร่วมสามารถจัดได้ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติเต็มเวลา

การจัดบริการสำหรับเด็กพิเศษลักษณะนี้ จัดให้กับเด็กที่มีความพิการไม่มาก หลังจากเด็กได้รับการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านที่จำเป็น ก็สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ทั้งอาจมีอุปกรณ์ เครื่องมือพิเศษ ช่วยทางด้านการศึกษา เช่น เครื่องช่วยฟัง รวมทั้งการให้บริการแนะแนวแก่ครูในชั้นเรียนปกติด้วย ในกรณีเด็กปัญญาเลิศ เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง และเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ ก็สามารถเรียนร่วมในลักษณะนี้เพียงแต่ปรับโปรแกรมการสอน และวิธีการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละประเภท

รูปแบบที่ 2 การเรียนในชั้นปกติ โดยได้รับการบริการพิเศษ

การจัดบริการโดยให้เด็กพิเศษเรียนในชั้นเรียนปกติเป็นเวลา โดยได้รับการบริการต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น ได้รับการสอนเสริมบางวิชาจากครูการศึกษาพิเศษ เช่น ฝึกพูด ฝึกให้คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม และการเคลื่อนไหว และโปรแกรมพิเศษของเด็กปัญญาเลิศ เป็นต้น โดยให้เด็กได้รับการเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

รูปแบบที่ 3 การเรียนในชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ

จัดให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องค่อนข้างมาก รวมทั้งเด็กที่มีความสามารถสูงจนไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ควรจัดบริการพิเศษให้ เช่น กายภาพบำบัด อาชีวบำบัด การแก้ไข การพูด การฝึกฟัง ตลอดจนการเพิ่มความรู้สำหรับเด็กที่มีความสามารถสูง เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 การจัดโรงเรียนพิเศษ

เด็กพิเศษที่มีความบกพร่องมาก และไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ครูการศึกษาพิเศษที่สอนจำเป็นต้องมีความรู้พิเศษสอนประจำในโรงเรียนพิเศษ

รูปแบบที่ 5 การจัดการศึกษาพิเศษนอกโรงเรียน

คือการจัดการศึกษาพิเศษในโรงพยาบาล สถานพักฟื้น สถานรับเลี้ยงดูเด็กและที่บ้าน เป็นต้น เป็นการจัดให้แก่เด็กพิการทางกายและสุขภาพ หรือเด็กปัญญาอ่อน

นอกจากรูปแบบดังกล่าวข้างต้น Jones and Collins ได้เสนอแนะรูปแบบการเรียนร่วมดังนี้

1. รูปแบบชั้นพิเศษเต็มเวลา
2. รูปแบบชั้นพิเศษแบบผสม
3. รูปแบบห้องเสริมความรู้
4. รูปแบบครูเดินสอน
5. รูปแบบให้คำปรึกษาแนะนำสำหรับครู

ศูนย์การศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ได้กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย ในแง่ของการจัดการ 4 ประการ คือ (<http://www.learners.in.th/blogs/posts/356419>)

1. จัดในรูปแบบของโรงเรียนพิเศษ เป็นโรงเรียนที่จัดเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เด็กเหล่านี้ไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ เช่น โรงเรียนเศรษฐเสถียร โรงเรียนโสตศึกษา โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ โรงเรียนศรีสังวาล โรงเรียนราชานุกูล และโรงเรียนปัญญาพิบูลพัฒน์ เป็นต้น

2. จัดในรูปแบบชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ เป็นการจัดชั้นเรียนพิเศษสำหรับเด็กพิเศษในโรงเรียนปกติ มักเป็นโรงเรียนอนุบาล หรือโรงเรียนประถมศึกษา เป็นการจัดชั้นพิเศษสำหรับเด็กเรียนช้า ในบางโรงเรียนอาจมีครูจากกระทรวงศึกษาธิการไปช่วยสอน เช่น โรงเรียนพญาไท โรงเรียนวัดหนัง โรงเรียนดาราคาม โรงเรียนวัดเวตวันธรรมมาวาส โรงเรียนวัดหงส์รัตนาราม โรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนพิบูลย์ประชาสรรค์ และโรงเรียนวัดทัศนารุณสุนทรภิราม เป็นต้น

3. จัดในรูปแบบโครงการเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ เพื่อให้เด็กตาบอดเรียนร่วมกับเด็กปกติ เพื่อเด็กพิเศษเหล่านี้จะได้คลุกคลีกับเด็กปกติ เช่น โรงเรียนอนุบาลพิบูลเวศน์ โรงเรียนอนุบาลวัดนางนอง โรงเรียนอนุบาลสามเสน โรงเรียนพญาไท โรงเรียนวัดชินโรส โรงเรียนเซนต์คาเบรียล และโรงเรียนวัดสังเวช เป็นต้น

4. จัดในรูปแบบครูพิเศษไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่มีเด็กพิเศษเรียนอยู่ โดยจัดทั้งในส่วนกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาค และตามโรงพยาบาลต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การจัดรูปแบบการเรียนร่วมให้แก่เด็กควรพิจารณาลักษณะของความบกพร่องของเด็กตลอดจนต้องคำนึงถึงความพร้อมของโรงเรียน ผู้บริหาร ครู และความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ด้วยจึงจะช่วยให้การจัดการเรียนร่วมบรรลุผลให้ได้มากที่สุด โดยมีหลักการที่สำคัญคือ การเตรียมความพร้อม การจัดการเรียนการสอน และจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับเด็กพิการหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในแต่ละระดับและแต่ละประเภท และบำบัดฟื้นฟูให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กพิการหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการศึกษาจนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการ หรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนในชั้นปกติตามเวลา เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่อง หรือผิดปกติน้อยมากเด็กพิการสามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติเช่นเดียวกับเด็กปกติได้ตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียน รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด

2. รูปแบบการเรียนร่วม เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษ สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องหรือผิดปกติ แต่อยู่ในระดับที่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ การจัดการศึกษาพิเศษในรูปแบบนี้ มุ่งให้เด็กพิการได้รับการศึกษา ในสภาพที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุดเท่าที่แต่ละคนจะรับได้

3. รูปแบบเฉพาะความพิการ เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กที่มีความพิการค่อนข้างมาก หรือพิการซ้ำซ้อนเป็นรูปแบบที่มีสภาพแวดล้อมจำกัดมากที่สุด แบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่

3.1 รูปแบบการเรียนการสอนในห้องเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ

3.2 รูปแบบการเรียนในโรงเรียนพิเศษเฉพาะทาง

3.3 รูปแบบการฟื้นฟูในสมรรถภาพในสถาบันเฉพาะทาง

3.4 การบำบัดในโรงพยาบาลหรือบ้าน

4.6 การฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาพิเศษ

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2548) กล่าวถึง งานหลักสูตรฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อรองรับการให้บริการคนพิการตามกฎหมายฯ ไว้ดังนี้

1) ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นโยบาย แนวคิด และหลักการจากระเบียบกฎหมาย มาตรฐาน หลักสารท เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ การให้บริการคนพิการตามกฎหมายฯ

2) สำรวจและรวบรวมข้อมูลความต้องการจำเป็นของคนพิการทุกประเภท เพื่อพิจารณากำหนดหลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการของคนพิการ

3) ประสานงานและร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น เพื่อรองรับการให้บริการคนพิการตามกฎหมายฯ

4) แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณารับรองหลักสูตรและวิทยากรประจำหลักสูตรฝึกอบรมฯ

5) นำเสนอหลักสูตรและวิทยาการประจำหลักสูตร ให้เสนอคณะกรรมการรับรองหลักสูตรพิจารณา รับรองหลักสูตรและวิทยาการประจำหลักสูตรก่อนนำไปใช้อบรม

6) ส่งเสริม กำกับ ติดตามให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการฝึกอบรม พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาพิเศษ ตามหลักสูตรที่กำหนดเพื่อขึ้นบัญชีเป็นผู้ให้บริการคนพิการ ตามกฎกระทรวงฯ

7) ติดตาม ประเมินคุณภาพการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด

8) จัดทำทะเบียนบัญชีรายชื่อหลักสูตรการฝึกอบรมวิทยาการประจำหลักสูตรและผู้ผ่านการฝึกอบรม ที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการแก่คนพิการตามกฎกระทรวงฯ ให้ชัดเจนถูกต้องเป็นปัจจุบัน เพื่อสะดวกในการเรียกใช้และตรวจสอบข้อมูลคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9) กำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผล การให้บริการของผู้ผ่านการฝึกอบรม

10) สังเคราะห์ วิเคราะห์ วิจัย เพื่อการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมให้เหมาะสมเพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคนพิการเพื่อให้บริการ

11) รายงานผลการดำเนินงานในความรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา

12) บริการความรู้เชิงวิชาการและความเข้าใจแก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

13) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เกียรติศักดิ์ ศรีสมพงษ์ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่าสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรีโดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรีที่มีประสบการณ์ในการบริหารของผู้บริหารแตกต่างกัน พบว่า ในภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสบการณ์ในการบริหาร ตั้งแต่ 1 – 10 ปี และผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป มีสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แต่มีด้านที่แตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ด้านหลักคุณธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ไพศาล ตั้งสมบูรณ์ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาคร ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานสถานศึกษาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ความคาดหวังต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาครในภาพรวม อยู่ในระดับมาก การปฏิบัติจริงและความคาดหวังต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาครไม่มีความแตกต่างกัน แต่ค่าเฉลี่ยของความคาดหวังสูงกว่าการปฏิบัติจริง

วิรัช กล้าหาญ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดในภาคใต้ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดในภาคใต้มีการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการช่วยเหลือนักเรียนพิการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กพิการมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านการจัดบริการครบกับไม่ครบทุกประเภทความพิการมีการดำเนินงานการจัดบริการการศึกษาสำหรับเด็กพิการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการช่วยเหลือนักเรียนพิการ และด้านการจัดให้มีเครื่องมือที่จำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กพิการ และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กพิการมีการดำเนินการไม่แตกต่างกัน

สุจิตรา มีจำรัส (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ หลักความรับผิดชอบ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า หลักนิติธรรม แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักนิติธรรมควรพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ควรมีมาตรการลงโทษผู้ที่กระทำผิดวินัย และปูนบำเหน็จความชอบแก่ผู้ทำความดี หลักคุณธรรม ควรจัดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้บริหารและครูปีละ 1 ครั้ง เพื่อสร้างความตระหนักที่จะทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต หลักความโปร่งใส ควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการบริหารงาน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนอย่างสม่ำเสมอ หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารและครูควรกล้ารับผิดชอบผลจากการกระทำของตน หลักการมีส่วนร่วม ควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผน และร่วมกันปฏิบัติอย่างจริงจัง หลักความคุ้มค่า ควรใช้ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยึดความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ

ศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้หลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ คือ 1) หลักความรับผิดชอบ 2) หลักนิติธรรมและความเสมอภาค 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักความคุ้มค่า 5) หลักความมั่นคง 6) หลักการมีส่วนร่วม 7) หลักคุณธรรม และ 8) หลักการใช้อำนาจหน้าที่ การใช้หลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 8 องค์ประกอบ มีความเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับขอบข่ายการวิจัย

พงศ์พันธ์ วันดีเรืองไพศาล (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 2 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การบริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า โดยภาพรวมและรายปัจจัยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นเงินเดือนอยู่ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ สรุปได้ว่า สภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูและบุคลากรในสถานศึกษา โดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การปฏิบัติจริงและความคาดหวังต่อการใช้หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารของผู้บริหารไม่มีความแตกต่างกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Atchison (2004) ได้ศึกษาเรื่องโปรแกรมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กออทิสติกและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เมืองเดลาแวร์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่าโปรแกรมการจัดการศึกษาที่จัดให้เด็กพิการที่ประสบความสำเร็จมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักสูตร การสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เทคโนโลยี การปฐมนิเทศครูโอกาสของเด็กพิการในการเรียนร่วมกับเด็กปกติ และการประเมินผลโครงการที่ต่อเนื่อง

Gayno (2004) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลการบริหารองค์กร และความเชื่อของครูต่อเด็กที่เข้าเรียนในโครงการการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความเชื่อ บรรยากาศองค์กร พฤติกรรมของนักเรียน แหล่งทรัพยากร หน่วยงานที่สนับสนุนมีผลต่อการตัดสินใจของครูในการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วม

Short (2004) ได้ศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจ การใช้ การหาข้อมูลกฎหมายการศึกษาพิเศษของผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการศึกษากฎหมายเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการองค์กร พัฒนาความเชี่ยวชาญในการบริหาร และองค์กร

Bachrach (2005) ได้ศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงการจัดการศึกษาพิเศษในระดับปฐมวัยเพื่อเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนของรัฐ เมืองนิวยอร์ก ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เด็กพิการในระดับอนุบาลมีปัญหาที่สำคัญ คือ การรับรู้ความเชื่อที่ผิดของผู้ปฏิบัติงานการศึกษาพิเศษ การสื่อสารที่ชัดเจนกับผู้ปกครอง

Baroni-Yeglic (2005) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาอุปสรรคในการให้บริการการศึกษาพิเศษตามความคิดเห็นของครู และผู้ปกครองเด็กพิการ ผลการวิจัยสรุปได้ว่าปัญหาในการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษ คือ วัสดุทัศนของผู้นำ ความร่วมมือของผู้ปกครอง กฎหมาย ขาดความรู้ ขาดการประสานงาน ความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงาน และงบประมาณ

Gray (2005) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่าผู้ปกครองที่เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลที่มีความพึงพอใจสูงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพิการของตนเอง และผลสัมฤทธิ์ในการอ่านของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้ปกครอง

Wakeman (2005) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาและความรู้พื้นฐานของผู้บริหารในการจัดการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารส่งผลต่อการบริหารการศึกษาพิเศษ ประกอบด้วย นโยบาย การปฏิบัติงาน หลักสูตร การบริการช่วยเหลือระยะเริ่มแรก

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมาย เพราะกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการองค์การพัฒนาความเชี่ยวชาญในการบริหารการศึกษาพิเศษ ตลอดจนความรู้ในเรื่องของการให้บริการ นโยบาย การปฏิบัติงาน หลักสูตร การบริการช่วยเหลือระยะเริ่มแรก การเรียนร่วม การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และการสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญ

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอมาตามลำดับแสดงให้เห็นว่าการจัดบริการการศึกษาสำหรับเด็กพิการจะประสบความสำเร็จได้นั้น หน่วยงานที่จัดการศึกษาพิเศษต้องมีการบริหารองค์การ โดยเลือกใช้กระบวนการบริหารองค์การ ให้สอดคล้องกับบทบาท จุดมุ่งหมายและภารกิจในการบริหารงาน สำหรับการบริหารจัดการศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดในเขตพื้นที่ภาคใต้ ควรบริหารงานให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านบริหารงานทั่วไป ด้านแผนงานและงบประมาณ ด้านบริหารวิชาการ และด้านบริหารบุคลากร ซึ่งการบริหารจัดการศูนย์ฯ จะต้องมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน ผู้บริหารจะต้องวางแผนงานการบริหารให้ครบทุกด้าน โดยใช้หลักธรรมาภิบาล 10 หลัก คือ หลักประสิทธิผล หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง หลักการรับผิดชอบต่อสังคม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักมุ่งเน้นฉันทามติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหาร ตลอดจนนำแนวคิดการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเข้าไปใช้ในการบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษ หรือสถานศึกษา